

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Magdalena Čečáková

Ústavněprávní aspekty ochrany práv dítěte

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Helena Hofmannová, Ph. D.

Katedra: Katedra ústavního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 13. 11. 2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 142 190 znaků včetně mezer.

Magdalena Čečáková

V Praze dne 13. 11. 2022

Na tomto místě bych ráda chtěla poděkovat profesorce Heleně Hofmannové za cenné rady a pomoc při psaní práce.

Dále bych chtěla poděkovat ostatním vyučujícím PF UK za rozvinutí mého zájmu o lidská práva. Svým blízkým, kolegům a svému příteli děkuji za podporu během celého studia, bez níž bych nedošla do zdárného konce.

Obsah

Úvod	1
1. Teoretická část	3
1.1.Práva dítěte	4
1.2.Práva dítěte v mezinárodních i vnitrostátních dokumentech.....	6
1.3.Instituce zabývající se právy dítěte.....	9
1.4.Výklad pojmu dítě	11
1.5.Principy Úmluvy.....	12
2. Ústavní aspekty práv dítěte	14
2.1.Zákaz diskriminace	14
2.1.1. Diskriminační důvody jako citlivé údaje	16
2.1.2. Test přímé diskriminace.....	17
2.1.3. Test nepřímé diskriminace	17
2.1.4. Diskriminace dětí z důvodu rasy, etnicity a národnosti	18
2.1.5. Diskriminace dětí z důvodu náboženství	22
2.1.6. Diskriminace dětí z důvodu zdravotního postižení.....	23
2.1.7. Diskriminace dětí z důvodu sexuální orientace a pohlaví.....	27
2.2.Nejlepší zájem dítěte.....	30
2.2.1. Nejlepší zájem dítěte v řízení o kontrole norem	33
2.2.2. Nejlepší zájem dítěte v ústavních stížnostech.....	34
2.3.Právo na život, přežití a rozvoj	37
2.3.1. Rozvoj dítěte	38
2.3.2. Domácí porody.....	40
2.4.Participační práva	42
2.4.1. K věku dítěte	44
2.4.2. Justice vstřícná k dětem	45
Závěr	48
Seznam zkratk	50
Seznam použitých zdrojů	51
Přílohy	59
Abstrakt	61
Abstract	62

Úvod

Podle Ministerstva vnitra České republiky bylo k 15. prosinci 2021 v informačním systému evidence obyvatel vedeno 1 996 810 občanů České republiky mladších 18 let a k 30. listopadu 2021 žilo v České republice 55 304 osob s povolením k trvalému pobytu, které se narodily mezi lety 2004 a 2021.¹ V České republice je tak přibližně pětina obyvatel dětmi a mladistvými. Taková skupina obsahuje rozmanité podskupiny dětí s různým původem, zájmy a možnostmi. I ve věkovém rozpětí od narození až po 18. narozeniny jsou různé odlišnosti, jinak může vykonávat práva kojeneček a jinak téměř dospělý jedinec, stejně tak zřejmě jejich zájmy budou někdy jiné. Chráněni by ale měli být oba stejně. Děti nejsou malými dospělými a ze své podstaty potřebují rozdílný přístup než dospělí, a tudíž i rozdílná práva.

Děti jako zvláštní skupinou lidí, jsou zranitelnějšími než dospělí, část svého dětství si následně ani nepamatují nebo ho dostatečně nevnímají. Jejich přežití závisí na dospělých, a to i ve starším dětském věku a dospívání. Právě proto by se o jejich práva mělo dbát, protože nejen, že nejsou plně svéprávní, ale neznají prostředky na ochranu svých práv z důvodu nedostatečné rozumové vyspělosti, a pokud je znají, tak nemají dostatečné finanční prostředky či uznání dospělých. Nemohou tak naplno bránit svá práva a potřebují pomoc dospělých, aby se jich domohly. Stejně jako u ostatních zranitelných skupin je tak vhodné jim poskytnout takovou ochranu práv, aby nedocházelo k jejich narušování.

Cílem této práce je analyzovat aspekty ochrany práv dětí na ústavní úrovni, a to pomocí konkrétních případů z rozhodnutí Ústavního soudu, ale i obecných soudů, z činnosti Veřejného ochránce práv a veřejně dostupných analýz a studií. Není však cílem práce obsáhnout všechna témata ve velkých podrobnostech, je však pro práci podstatné představit všechny oblasti práv dítěte a poukázat na ně pro celkový obraz jejich ochrany.

Základním předpisem pro tuto práci je Úmluva o právech dítěte, mezinárodní dokument o lidských právech, který je součástí ústavního pořádku na základě „*konkurzního nálezu*“.² Úmluva je založena na čtyřech principech (zákaz diskriminace, nejlepší zájem dítěte, právo na život, přežití a rozvoj a participační práva). Práce je strukturována nejprve na teoretickou část, ve které jsou přiblížena témata historie práv dítěte, práva dítěte v právních dokumentech a organizace a instituce zabývající se právy dětí. Na závěr teoretické části je vysvětlen pojem dítěte tak, jak je s ním v této práci následně pracováno. Praktická část rozdělena podle výše zmíněných čtyř

¹ V tomto počtu nejsou zahrnuti cizinci, kteří dovrší plnoletost během prosince 2021, protože Ministerstvo vnitra má k dispozici členění cizinců pouze podle roku narození, nikoliv podle měsíců či dnů. Data jsou čerpána z e-mailové komunikace Ministerstva vnitra.

² Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002.

základních principů, a to pro lepší přehled a představení pilířů, na nichž stojí Úmluva. Práce je následně doplněna o doporučení, která by mohla vést ke zlepšení ochrany práv dítěte. České republice jsou totiž stále vytýkány některé prostředky, přístupy a procesy, které nejsou v souladu s ochranou práv dětí.

Práva dětí jsou komplexním tématem, které zahrnuje i spousty mezinárodních prvků. Tato práce se však bude zaměřovat jen na domácí aspekty. Problematika dětských uprchlíků, mezinárodních únosů a další jim podobná témata tak bude přenechána pracím zaměřující se zejména na mezinárodní právo.

Využívanou literaturou pro tuto práci jsou především komentáře k Úmluvě o právech dítěte, a to jak zahraniční, od Výboru pro práva dítěte, tak český komentář k Úmluvě o právech dítěte od kolektivu autorek Duškové, Hofschneiderové a Kouřilové z roku 2021. Z českých autorů se právy dítěte dále zabývá Helena Hofmannová a Kateřina Šimáčková, ze zahraničních autorů je to např. Quennerstedt. Autorka mimo literatury využívá svých zkušeností, které získala nejen během studentských praxí při studiu Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Konkrétně se jedná o praxe v kanceláři Veřejného ochránce práv na odboru rovného zacházení, praxi na legislativním útvaru Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a také na Ústavním soudě.

Ač se tématem práv dětí na úrovni ústavního práva České republiky bohužel zabývá jen málo prací, je pravděpodobné, že se trend změní a práva dítěte budou větším tématem. V roce 2021 obhájila svoji diplomovou práci s názvem Participační práva dítěte v judikatuře Ústavního soudu Mgr. Zuzana Vanýsková. Tato práce tudíž není první z prací z nedávné doby, jež se týká práv dětí, nýbrž další z prací nastavující nový trend v lidskoprávní oblasti. Autorka doufá, že se tento trend zasadí i o změny v oblasti ochrany práv dítěte i v praxi.

1. Teoretická část

Vývoj práv dítěte souvisí s přirozenoprávním pojetím lidských práv. Lidská práva jsou přirozená lidem nezávisle na pohlaví, rase, věku, národnosti a zázemí. Podle přirozenoprávního konceptu lidská práva existují nezávisle na státu, který je pouze deklaruje, nevytváří je.³ Přístup k právům dítěte se rozvíjel tak, jak se prohlubovala i ženská práva a vymazávaly se nerovnosti. To je patrné např. tím, že prvními mezinárodními smlouvami v oblasti práv dítěte byly takové, které se týkaly potlačení obchodu s děvčaty z roku 1910 a se ženami a dětmi 1921.⁴ K vyrovnávání nerovností souvisí princip rovnosti lidských práv, podle nějž se „stejnými se má zacházet stejně, s nestejnými nestejně“.⁵

Lidská práva se dají klasifikovat různými způsoby, přičemž v této práci jsou představeny ty, které jsou pro její potřeby relevantní. Klasické je dělení podle generací práv.^{6,7} Holländer dělí lidská práva podle příbuznosti na základní práva a svobody vyplývající z rovností lidí, práva a svobody spjaté s nedotknutelností jednotlivce, právo na řádný proces, duchovní svobody, hospodářské svobody, sociální práva a práva menšin.⁸ Dále lze dělit lidská práva podle subjektu práva. Tam patří mimo jiné osoba s určitou specifickou charakteristikou, těmi může být občan, příslušník menšiny, zaměstnanec, žena a pochopitelně také i dítě.⁹ Právě toto dělení lidských práv se týká tématu této práce, práv dítěte.

Existují různé teorie, které vysvětlují způsobilost nebo nezpůsobilost dětí být subjektem práva. Teorie volby je založena na paternalistickém přístupu, kdy dítě nemůže o sobě rozhodovat, protože neporozumí, jaké mohou být následky jeho rozhodování. Další teorie naopak potvrzují, že děti jsou subjekty práva. Razova teorie způsobilost vysvětluje pomocí zájmu. Děti mají základní zájem žít a dospět, a proto jsou subjekty práva. Další teorie je založena na blahu a zájmech člověka a řetězení k jeho potřebám. Poslední teorie staví na emancipace, tedy začlenění lidských práv jejich

³ BARTOŇ, Michal, Jan KRATOCHVÍL, Martin KOPA, Maxim TOMOSZEK, Jiří JIRÁSEK a Ondřej SVAČEK. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, ISBN 978-80-7502-128-1. s. 27

⁴ DAVID, Roman. *Práva dítěte*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999, s. 30

⁵ HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 3. vyd. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 169

⁶ Např. HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 3. vyd. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 129

⁷ První generací práv rozumíme tradiční liberální svobody, druhou občanská a politická práva, třetí hospodářská, sociální a kulturní práva, případně se rozlišuje ještě čtvrtá generace, práva solidarity, např. právo na příznivé životní prostředí.

⁸ HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 3. vyd. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 168-185

⁹ RESCHOVÁ, Jana, Miluše KINDLOVÁ, Jan GRINC, Ondřej PREUSS a Marek ANTOŠ. *Státověda: stát, jednatel, konstitucionalismus*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. ISBN 978-80-7552-695-3. s. 129

nositelům do společenských procesů, a tím jim pomáhají se dostat z horšího sociálního postavení výše.¹⁰

Není pochyb o tom, že děti jsou ohroženějšími a zranitelnějšími bytostmi než průměrní dospělí. Je tak přirozené, že celý právní řád jim přisuzuje větší ochranu. Můžeme se s tímto setkat v různých právních předpisech počínaje Listinou základních práv a svobod přes kodexy (občanský zákoník, trestní zákoník) až po speciální právní předpisy (např. zákon o obětech trestných činů). Zranitelnost dětí tak prostupuje celým právním řádem. Stejně tak považuje děti za zranitelné osoby Ústavní soud, který zranitelnost dětí potvrzuje ve svých rozhodnutích.¹¹

1.1. Práva dítěte

Stejně jako základní práva mohou příslušet různým skupinám osob, i práva dítěte lze takto rozlišovat. Některá práva totiž mohou být zaručena jen dětem, které jsou občany daného státu, nikoli dětem cizinců, případně dětští neobčané mohou mít jiné podmínky pro využití těchto práv. Děti ale také mohou být ještě v užší množině osob, kterým se přiznávají určitá práva, a to například pokud se jedná o příslušníky menšiny nebo o děti se zdravotním znevýhodněním či děti po ztrátě živitele. Nicméně je třeba rozlišovat mezi samotným nadáním základního práva a jeho uskutečněním. Postupně s vyšším věkem dítě může uplatňovat víc a víc práv. Zároveň ale může docházet ke kolizi mezi rodiči a dětmi.¹² Otázka konfliktu, do kterého se mohou práva dítěte dostávat je právě problémem, v jehož konci je pak omezení práva dítěte na základě tvrzení veřejného zájmu na ochranu dítěte.

V historických dobách neměly děti téměř žádnou možnost o sobě rozhodovat, značná část jejich práv byla v rukou rodičů, zejména otců. Až do 4. století našeho letopočtu se děti považovali za majetek rodičů, přičemž infanticida nebyla považována za vraždu.¹³ Infanticida začala být trestána až s nástupem novověké společnosti. Dalším omezením práv dětí bylo dětem domlouvání manželských sňatků, tedy kontrola rodinného života. Hojně bylo používání tělesných trestů. Děti narozené v manželství a mimo něj si nebyly rovny. Ty byly zrovnoprávněny „manželským

¹⁰ JÍLEK, Dalibor. *Studie o právech dítěte: implementace zkušeností dobré praxe ve vzdělávání v oblasti práv dětí ve Švýcarsku do podmínek ochrany práv dětí v České republice*. Brno: Česko-britská o.p.s, 2011, ISBN 978-80-260-0377-9. s. 41-42.

¹¹ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. K pojmu zranitelnost v českém právním prostředí, zejména v judikatuře Ústavního soudu. *Jurisprudence* [online]. 2019 [cit. 2021-12-15], s. 20.

¹² WAGNEROVÁ, Eliška, Vojtěch ŠIMÍČEK, Tomáš LANGÁŠEK a Ivo POSPÍŠIL. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, ISBN 978-80-7357-750-6. s. 20

¹³ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, ISBN 978-80-7598-711-2. s. 105

patentem“ Josefa II. z roku 1787, nicméně ve skutečnosti ke zrovnoprávnění nedošlo.¹⁴ Odstranění diskriminace dětí nehledě na jejich původ bylo na našem území zavedeno až v Ústavě 9. května.¹⁵

Právo na vzdělání se týkalo původně pro bohatší vrstev obyvatelstva. Přístup k dětem změnil během renesance Jan Amos Komenský.¹⁶ Základ pro povinnou školní docházku byl položen v druhé polovině 18. století Marií Terezií, zavedena však byla až školským zákonem z roku 1869.¹⁷ Stále ale děti pracovaly, a to často i v nebezpečných podmínkách.¹⁸

Nerovnost práv dětí a dospělých podporovali i významní filozofové. Dalibor Jílek uvádí, že tímto tématem se zabírali Locke a Kant, přičemž oba filozofové tvrdí vládu rodičů nad dětmi, a to i když není trvalá. Děti tak nejsou vůbec subjekty práv, a to do doby než mají skutečnou způsobilost používat rozum.¹⁹ Racionalita byla podstatou Kantova myšlení a v dobové tendenci tak byli některé osoby vyloučeny jako subjekty lidských práv, jednalo se například právě o děti a ženy.²⁰ Na Locke a Kanta pak navazuje Hart, který tvrdí, že pokud je právo všech lidí být svobodní, tak to znamená, že „všichni lidé“ jsou dospělé osoby se způsobilostí volby. Dítě nemá autonomii a nemá dostatek rozumové vyspělosti na zhodnocení svého jednání a výsledků takového jednání.²¹

Pohled na děti se podle francouzského historika Phillipa Arièse změnil v 17. století, a to s rozvojem měšťanské společnosti. V 18. století pak začaly být děti sledovány, a to především z důvodu sledování demografického vývoje, protože každý další člověk představoval sílu pracovní, daňovou i obrannou. V 18. století také vzniká nukleární rodina a vztahy s dětmi se tak stávají intimnější, dále je více a více podporováno vzdělávání.²² Na počátku 20. století pak vychází kniha Ellen Key „*Století dítěte*“. Doba se začíná soustředit na dítě a určuje nový směr vzdělávání,

¹⁴ LENDEROVÁ, Milena a Karel RÝDL. *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*. V Praze: Paseka, 2006. Fénix (Paseka). ISBN 80-7185-647-9. s. 267.

¹⁵ VESELÁ, Renata. *Vývoj rodinného práva v letech 1948-1989* in: MALÝ, Karel a Ladislav SOUKUP. *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989: sborník příspěvků*. Praha: Karolinum, 2004. 914 s. ISBN 80-246-0863-4. s. 888.

¹⁶ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, ISBN 978-80-7598-711-2. s. 106

¹⁷ DUŠKOVÁ, Šárka, Anna HOFSCHEIDEROVÁ a Kamila KOUŘILOVÁ. *Úmluva o právech dítěte: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, ISBN 978-80-7598-683-2. s. XXVI

¹⁸ Tamtéž

¹⁹ JÍLEK, Dalibor. *Studie o právech dítěte: implementace zkušeností dobré praxe ve vzdělávání v oblasti práv dětí ve Švýcarsku do podmínek ochrany práv dětí v České republice*. Brno: Česko-britská o.p.s, 2011, ISBN 978-80-260-0377-9. s. 40

²⁰ QUENNERSTEDT, Ann. Children, But Not Really Humans? Critical Reflections on the Hampering Effect of the “3 p’s”. *International Journal of Children’s Rights*. 2010(18), s. 625

²¹ Tamtéž, s. 41

²² LENDEROVÁ, Milena a Karel RÝDL. *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*. V Praze: Paseka, 2006. Fénix (Paseka). ISBN 80-7185-647-9. s. 8-12.

ale také láskyplné výchovy dítěte²³. Key ve svém díle dokonce prosazuje informovanost dítěte a získávání návyku vyjádření názoru.²⁴ Z této knihy pak vychází celý směr pedocentrismu, pedagogického směru založeného na individuálních potřebách a zájmech dítěte.²⁵

Dalším mezníkem přiznání práv dětí byla myšlenka, zda děti mohou být plnohodnotnými občany a mít tak občanská práva, politická práva a sociální práva, tedy myšlenka univerzality lidských práv.²⁶ I nyní přeci máme omezený výkon některých práv věkem, jako příklad lze uvést aktivní volební právo, které mohou vykonávat jen zletilí jedinci, tedy nikoliv děti. Univerzalita lidských práv je spojována s Všeobecnou deklarací lidských práv z roku 1948.²⁷

V českém právním řádu se k dětem jako subjektům práva vymezil Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. IV. ÚS 695/2000 dítě jako „bytosť jedinečnou, nadanou nezadatelnými, nezczizitelnými, nepromlčitelnými a nezrušitelnými základními právy a svobodami, tedy bytosť, které by se mělo dostat při jejím vývinu toho nejlepšího.“²⁸

1.2. Práva dítěte v mezinárodních i vnitrostátních dokumentech

Posun ve vývoji ochrany práv dětí přišel až ve 20. století. V desátých a dvacátých letech vyšly první mezinárodní smlouvy týkající se dětí, v roce 1924 pak byla Shromážděním Společnosti národů jako rezoluce přijata Ženevská deklarace práv dítěte. Na tu se odkazuje i samotná Úmluva o právech dítěte. Ženevská deklarace v preambuli zmiňuje zásadu paternalismu vůči dětem v zájmu zajištění jejich blaha, také obsahuje zákaz diskriminace a univerzální povinnost dát dítěti to nejlepší.²⁹ Zbylých pět odstavců obsahuje požadavek poskytnutí prostředků nutných pro vývoj dítěte, vymezení vůči dospělosti, zásadu priority v dobách nouze, ochranu před vykořisťováním pracovně aktivního dítěte a mravní požadavek altruismu. Ženevská deklarace však navzdory svému názvu nepracuje s právy dítěte jako spíš s povinnostmi.

Po druhé světové válce proběhla snaha Valného shromáždění zrevidovat Ženevskou deklaraci vzhledem k utrpení, které děti zažily během války.³⁰ Prvním ustanovením na ochranu

²³ KEY, Ellen Karolina Sofia. *The Century of the Child* [online]. 2018 [cit. 2022-10-13]. ISBN ISO-8859-1. Dostupné z: https://www.gutenberg.org/files/57283/57283-h/57283-h.htm#Page_106

²⁴ KEY, Ellen Karolina Sofia. *The Century of the Child* [online]. 2018 [cit. 2022-10-13]. ISBN ISO-8859-1. Dostupné z: https://www.gutenberg.org/files/57283/57283-h/57283-h.htm#Page_106. s. 9-10.

²⁵ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6. s. 199.

²⁶ QUENNERSTEDT, Ann. Children, But Not Really Humans? Critical Reflections on the Hampering Effect of the “3 p’s”. *International Journal of Children’s Rights*. 2010(18), s. 627

²⁷ tamtéž

²⁸ Nález sp. zn. IV. ÚS 695/2000 ze dne 19. 4. 2001 (N 66/22 SbNU 83)

²⁹ Z této povinnosti následně vznikla zásada nejlepšího zájmu dítěte

³⁰ ISHAY, Micheline R. a Anupama ROY. *The history of human rights: from ancient times to the globalization era*. New Delhi: Orient Longman Private, 2008. ISBN 81-250-3361-0. s. 239

děti po druhé světové válce se stal článek 25 odstavec 2 Všeobecné deklarace lidských práv, který zdůrazňuje nárok na zvláštní péči a pomoc pro mateřství a dětství. Také zrovnoprávňuje manželské i nemanželské děti v sociální ochraně.³¹

V roce 1946 zvažovala přijetí deklarace práv dítěte Hospodářská a sociální rada OSN a v roce 1950 byla vypracována předloha, nicméně projednání deklarace bylo odloženo a k návrhu se navrátilo až v roce 1959.³² V tomto roce Spojené národy přijaly Deklaraci práv dítěte, navazující na Ženevskou deklaraci a Všeobecnou deklaraci lidských práv z roku 1948. Práva dětí byla uznána i v ostatních mezinárodních dokumentech, např. v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, jež jsou oba z roku 1966.³³

Samostatně pak v Evropě prostřednictvím Rady Evropy vznikla v roce 1950 Úmluva o ochraně lidských práva a základních svobod (EÚLP). Ta je společně se svými dodatkovými protokoly nejzásadnějším mezinárodním dokumentem o lidských právech v evropském prostoru.³⁴ Je tomu i díky vytvoření kontrolního mechanismu dodržování EÚLP, kterým je Evropský soud pro lidská práva vzniklý v roce 1959 a sídlící ve Štrasburku. Zásadním článkem EÚLP pro práva dětí je článek 8, který pojednává o právu na respektování soukromého a rodinného života. Současně také obsahuje články důležité pro práva dětí podle jednotlivých principů Úmluvy o právech dítěte – čl. 1 právo na život, čl. 6 právo na spravedlivý proces, čl. 14 zákaz diskriminace, popř. čl. 1 všeobecný zákaz diskriminace z Protokolu č. 12 k EÚLP z roku 2000. Dalším článkem týkající se především práv dítěte je článek 2 Dodatkového protokolu č. 1 k EÚLP z roku 1952, jež pojednává o právu na vzdělání. V prostředí Evropského společenství pak také v roce 2000 vzniká Listina základních práv Evropské unie, která byla v roce 2007 vyhlášena. Článek 6 Smlouvy o Evropské Unii garantuje ochranu lidských práva prostřednictvím obou zmíněných smluv.^{35,36} Články podstatnými pro práva dětí jsou jistě čl. 2 právo na život, čl. 7 respektování soukromého a rodinného života, čl. 14 právo na vzdělání, čl. 21 zákaz diskriminace, čl. 32 Zákaz dětské práce a ochrana mladých lidí při práci a čl. 33 rodinný a pracovní život. Speciálním článkem týkající se

³¹ United Nations. *Universal Declaration of Human Rights* [online]. [cit. 2022-09-24]. Dostupné z: <https://un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

³² Tamtéž, s. 34-35

³³ Sdělení č. 104/1991 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte (rezoluce OSN 44/25, přijatá 20. 11. 1989; ratif. ČSFR v roce 1991, pro ČR závazná od 6. 2. 1991) *In sbírka zákonů České republiky*, částka 22, 502-512. ISSN 1211-1244.

³⁴ Společně s Listinou základních práv EU

³⁵ K tomu ještě zakotvuje garanci použití obecných zásad unijního práva vyplývající z ústavních tradic členských států.

³⁶ TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ, David PETRLÍK, et al. *Právo Evropské unie*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-491-6. s. 340-343

děti je pak čl. 24 nazvaný práva dítěte: „*Děti mají právo na ochranu a péči nezbytnou pro jejich blaho. Mohou svobodně vyjadřovat své názory. V záležitostech, které se jich dotýkají, se k těmto názorům musí přihlížet s ohledem na jejich věk a vyspělost. Při všech činnostech týkajících se dětí, ať už uskutečňovaných veřejnými orgány nebo soukromými institucemi, musí být prvořadým hlediskem nejvlastnější zájem dítěte. Každé dítě má právo udržovat pravidelné osobní vztahy a přímý styk s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmy.*“ Tento článek upravuje participaci dítěte a právo na názor a zároveň nejlepší zájem dítěte. Je poznat, že LZPEU byla přijata až několik let po vzniku Úmluvy o právech dítěte, neboť její principy uplatňuje i zvláště v tomto dokumentu.

V roce 1989 byla přijata Valným shromážděním OSN Úmluva o právech dítěte, která byla ratifikována 196 státy, vyjímaje Spojené státy americké.³⁷ Později byly k Úmluvě připojeny tři opční protokoly z let 2000 a 2011 – Opční protokol o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů, Opční protokol o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii a Opční protokol zavádějící postup předkládání oznámení. Všechny tyto Opční protokoly Česká republika ratifikovala. Úmluva o právech dítěte je přelomová v pojetí dítěte jako „*každého*“, tedy že je nositelem práv jako dospělý a že se nejedná o panství dospělého nad dítětem.³⁸ Poskytuje minimální standardy s tím, že smluvní státy mohou poskytovat větší ochranu. Je však třeba připomenout, že ač Úmluva považuje dítě za samostatného člověka, zároveň při tom zdůrazňuje, že dítě je stále dítě, a uznává, že šťastné dětství je důležité.³⁹

Na území České republiky došlo k posunu v roce 1950, kdy byl přijat zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. Tento zákon zrušil do té doby účinný obecný zákoník občanský (ABGB), ve kterém je ustanovení o tom, že moc nad dítětem narozeném v manželství má otec, případně ustanovený mužský poručník.⁴⁰ Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném změnil moc otcovskou na moc rodičovskou, tedy i matka mohla uplatňovat nad dítětem moc.⁴¹

³⁷ United Nations Treaty Collection. *UNTC* [online]. [cit. 2022-01-17]. Dostupné z:

https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtmsg_no=IV-11&chapter=4&clang=en

³⁸ DUŠKOVÁ, Šárka, Anna HOFSCHNEIDEROVÁ a Kamila KOUŘILOVÁ. *Úmluva o právech dítěte: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. ISBN 978-80-7598-683-2.

³⁹ HAMMARBERG, Thomas. The UN Convention on the Rights of the Child – And How to Make It Work. *Human Rights Quarterly* [online]. The Johns Hopkins University Press, 1990, 12(1), 97-105 [cit. 2022-05-13]. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/762167>

⁴⁰ § 147 a následující císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský

⁴¹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, ISBN 978-80-7598-711-2. s. 106

Konečně v lednu 1991 byla přijata Listina základních práv a svobod s účinností od 8. února 1991⁴². Se zánikem federace se vedly debaty o následující podobě Listiny a možném včlenění textu do samotné Ústavy. Problémem se pro část politiků stala sociální a kulturní práva, tedy i z velké části práva, která chrání děti. Nakonec se Listina stala součástí ústavního pořádku díky článku 112 odst. 1 Ústavy i bez přímého vložení samotného textu Listiny. Samotnou Listinou a články, které jsou relevantní ve vztahu k dětem, se práce bude zabývat v dalších kapitolách.

1.3. Instituce zabývající se právy dítěte

Mezinárodní institucionální zabezpečení práv dětí představuje především mezinárodní organizace Dětský fond OSN (UNICEF). Ten vzniká dne 11. prosince 1946 jako reakce na nedostatečnou ochranu dětí v poválečné Evropě.⁴³ V 50. letech se jeho působnost rozšířila na zajištění, ochranu dětí a matek po celém světě, zajišťuje rozvoj dětí, jejich podporu a pomoc v nouzi.⁴⁴ Na základě článku 43 Úmluvy o právech dítěte pak vzniká Výbor pro práva dítěte. Skládá se z 18 nezávislých odborníků z různých členských zemí.⁴⁵

V různých zemích vznikají také nevládní instituce, které mohou utvářet politiku lidských práv, tzv. National Human Rights Institution („NHRI“) založenou na Pařížských principech OSN. Tyto instituce jsou sice vytvořené státem, ale bývají prostředníkem mezi státem a jeho společností. Vznik NHRI podporuje Výbor pro práva dítěte, protože jej považuje za součást závazku smluvních států Úmluvy zajišťovat provádění Úmluvy a podporovat univerzální provádění práv dětí podle článku 4 Úmluvy. NHRI by dle Komentáře č. 2 pak měla mít specializovaného komisaře, jehož zaměřením budou práva dětí či specializovaný odbor.⁴⁶ V České republice taková instituce zatím nebyla založena, přičemž je tak Česká republika mezi posledními čtyřmi zeměmi Evropské Unie, která svoji NHRI nemá.⁴⁷ Podle Lhotského se v praxi vyskytují 2 modely NHRI, a to buď jako samostatná instituce (např. v Německu nebo Irsku), nebo její vytvoření prostřednictvím rozšíření dosavadních kompetencí veřejného ochránce práv (tento model využívá většina Evropy, např. sousední Polsko a Rakousko).⁴⁸ Lhotský upozorňuje, že za tento nedostatek je Česká republika

⁴² POSPÍŠIL, Ivo, Tomáš LANGÁŠEK, Vojtěch ŠIMÍČEK, Eliška WAGNEROVÁ a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-750-6. s. 9.

⁴³ DAVID, Roman. *Práva dítěte*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999 s. 21

⁴⁴ DAVID, Roman. *Práva dítěte*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999, s. 39

⁴⁵ Membership – Committee on the rights of child. *OHCHR* [online]. [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/Membership.aspx>

⁴⁶ VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. *V. Všeobecný komentář č. 2: Role nezávislých národních lidskoprávních institucí CRC/GC/2002/2* [online]. český překlad MPSV (2016), 2002 [cit. 2022-09-11]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>. s. 39

⁴⁷ LHOTSKÝ, Jan. Česká republika a NHRI: Jak vytvořit národní lidskoprávní instituci?. *Iir.cz* [online]. [cit. 2022-01-14]. Dostupné z: <https://www.iir.cz/ceska-republika-a-nhri-jak-vytvorit-narodni-lidskopravni-instituci>

⁴⁸ tamtéž

mezinárodně kritizována.⁴⁹ Např. podle Výboru potřebuje každý stát nezávislý orgán lidských práv se zaměřením na ochranu práv dětí.⁵⁰

V České republice dohlíží na dodržování práv dětí jednak Rada Vlády pro lidská práva, konkrétně výbor pro práva dítěte, a nevládní organizace. Činnost Rady pro lidská práva zahrnuje sledování plnění závazků vyplývajících z mezinárodních smluv o lidských právech, vypracovávání koncepcí lidskoprávních politik, sledování stavu lidských práv v České republice a v legislativní činnosti.⁵¹

Mimo tyto specializované instituce se ochranou práv dětí zabývá především Veřejný ochránce práv.⁵² V roce 2020 vznikla snaha zřídit novou instituci Dětského ochránce práv. Poslanecký návrh zákona však nebyl nikdy projednán a s koncem volebního období Poslanecké sněmovny byl smeten jako další neprojednané zákony.⁵³ V současné době je v legislativním procesu poslanecký návrh zákona o ochránci práv dětí, k němuž vláda zastala neutrální stanovisko.⁵⁴ V Evropské unii je samostatná instituce dětského ombudsmana celkem v 7 členských státech⁵⁵, přičemž Belgie má dětské ombudsmany dva, pro vlámskou i valonskou část.⁵⁶ Společně s těmito státy má dětského ombudsmana také Norsko, které tuto instituci založilo jako vůbec první stát.⁵⁷ Mimo Evropskou unii je dětský ombudsman zřízen také ve Spojeném království.⁵⁸

⁴⁹ tamtéž

⁵⁰ VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. *V. Všeobecný komentář č. 2: Role nezávislých národních lidskoprávních institucí* CRC/GC/2002/2 [online]. český překlad MPSV (2016), 2002 [cit. 2022-09-11]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>. S. 40, bod 7.

⁵¹ MAJERČÍK, L'ubomír. Ochrana lidských práv v České republice – HR policy-making. In: DUFEK, Pavel, SMEKAL Hubert a kol. *Lidská práva v mezinárodní politice*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 114. Lidská práva.

⁵² Příkladem dobré praxe ochrany práv dětí je, že vytvořil specializovaný web i mail Veřejného ochránce práv přímo určený pro děti a mládež, přístupný ve srozumitelné formě: <https://deti.ochrance.cz/>

⁵³ Sněmovní tisk 894. *Psp.cz* [online]. [cit. 2022-01-14]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=894>

⁵⁴ Sněmovní tisk 262/1: Stanovisko vlády k tisku 262/0. *PSP.cz* [online]. [cit. 2022-10-16]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=9&ct=262&ct1=1>

⁵⁵ V 7 členských státech může dětský ombudsman šetřit individuální stížnosti a je zřízen na základě zákona. V ostatních státech existují dětské ombudsmany bez faktických práv nebo je zřízena jiná instituce či je dětský ombudsman součástí úřadu obecného ochránce práv. Zdroj: SYLLOVÁ, Jindřiška a Lucia VACUĚOVÁ. *Ombudsman pro děti a mladistvé* [online]. 2011, aktualizace prosinec 2019. [cit. 2022-02-24]. ISSN 2533-4131. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1>, s. 5

⁵⁶ SYLLOVÁ, Jindřiška a Lucia VACUĚOVÁ. *Ombudsman pro děti a mladistvé* [online]. 2011, aktualizace prosinec 2019. [cit. 2022-02-24]. ISSN 2533-4131. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1>, s. 5

⁵⁷ Problémem dětského ombudsmana v Norsku je jeho slabé postavení vůči úřadu péče o děti, mladistvé a rodinu. Také se jedná o instituci, jež neprojednává individuální stížnosti. SYLLOVÁ, Jindřiška a Lucia VACUĚOVÁ. *Ombudsman pro děti a mladistvé* [online]. 2011, aktualizace prosinec 2019. [cit. 2022-02-24]. ISSN 2533-4131. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1>, s. 13

⁵⁸ Spojené království má podobně jako Belgie pro každou svoji zemi vlastní dětského ombudsmana, tedy celkem čtyři. Zdroj: SYLLOVÁ, Jindřiška a Lucia VACUĚOVÁ. *Ombudsman pro děti a mladistvé* [online]. 2011, aktualizace prosinec 2019. [cit. 2022-02-24]. ISSN 2533-4131. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1>, s. 5

Právy dítěte se také zabývají ministerstva, především Ministerstvo práce a sociálních věcí, které vypracovává Národní strategii ochrany práv dětí, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo zdravotnictví, tato ministerstva společně úzce spolupracují ve věcech ochrany dítěte, dále orgány sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí sídlící v Brně.

Konečně je také nutné zmínit soudní systém, který drží ochrannou ruku nad subjektivními právy dětí a samotný Ústavní soud jako orgán ochrany ústavnosti a práv zaručených Listinou základních práv a svobod.⁵⁹

1.4. Výklad pojmu dítě

Pro potřeby této práce je nutné definovat pojem „dítě“, tedy v kterém okamžiku člověka považujeme za dítě.

Dítě je primárně definováno v Úmluvě o právech dítěte v článku 1 jako „každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“ Zároveň podle občanského zákoníku ustanovení § 30 odst. 1, nabývá fyzická osoba zletilosti osmnáctým rokem věku. Podle téhož paragrafu druhého odstavce před nabytím zletilosti se plné svéprávnosti nabývá přiznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství. To znamená, že v českém právním řádu nelze dosáhnout zletilosti dříve než v osmnácti letech.

Tato definice dítěte se odráží také ve výkladových ustanoveních trestního zákoníku. Podle § 126 trestního zákoníku se dítětem rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak. Trestní zákoník stanoví jinak v případě, kdy existuje veřejný zájem na ochraně mladších dětí. Rozlišuje tak dítě mladší patnácti let a dítě, kterým se myslí dítě mladší osmnácti let, popř. ještě rozlišuje dítě mladší tří let.⁶⁰ Oproti tomu zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů v § 2 odst. 1 rozumí dítětem dítě mladší patnácti let. Tento zákon pro osoby mezi patnáctým a osmnáctým rokem upravuje pojem mladistvý a mimo to také chrání osoby ve věku blízkém věku mladistvých. Jedná se zpravidla o osoby, které spáchaly trestný čin mezi osmnáctým a jednadvacátým rokem věku.

V rámci definování osoby dítěte je třeba se zaměřit nejen na horní věkovou hranici, ale i na tu spodní, od jakého okamžiku je možné dítě chránit. Dle § 23 občanského zákoníku vzniká právní osobnost, tedy způsobilost k právům a povinnostem, narozením. Okamžikem narozením se pak

⁵⁹ Čl. 81 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

⁶⁰ VÁLKOVÁ, Helena. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, ISBN 978-80-7400-428-5. s. 1344 - 1350

podle přílohy vyhlášky ministerstva zdravotnictví č. 297/2015 Sb., o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky (vyhláška o Listu o prohlídce zemřelého) rozumí „úplné vypuzení nebo vynětí plodu matčina, bez ohledu na délku trvání těhotenství, jestliže plod po narození dýchá nebo projevuje alespoň jednu ze známek života, to je srdeční činnost, pulzaci pupečnicku nebo nesporný pohyb kosterního svalstva bez ohledu na to, zda byl pupečník přerušeno nebo placenta připojena“.⁶¹ Trestněprávní literatura pak za počátek lidského života a rozhodný časový okamžik považuje již začátek porodu, kdy dítě začne opouštět tělo matky.⁶² Trestní právo tedy dítě chrání ještě více než soukromoprávní režim. V opačném případě by usmrcení dítěte matkou v případě začátku porodu nebylo trestným činem⁶³, protože podle trestního zákoníku není těhotná žena, která své těhotenství přeruší, pro takový čin trestná.⁶⁴ Komentář k Listině základních práv a svobod praví, že v oblasti ústavního práva by měl být momentem narození okamžik vypuzení dítěte z těla matky.⁶⁵

Zároveň je ale nutné dodat, že Listina v čl. 6 uvádí, že lidský život je hoden ochrany již před narozením. To limituje jednak způsob provádění interrupcí, jednak je tak plod předmětem ochrany v trestním zákoníku. Více k čl. 6 lze nalézt v kapitole 2.3 Právo na život, přežití a rozvoj dítěte.

Pro účely této práce se pojmem dítě rozumí fyzická osoba od okamžiku narození (tedy úplného vypuzení z matčina těla podle ústavněprávní literatury) do dovršení věku 18 let.

1.5. Principy Úmluvy

V souvislosti s Úmluvou se často mluví o tzv. 3P. Tato 3P znamenají v angličtině „provision, protection and participation“ a lze podle nich rozlišit skupiny článků v Úmluvě⁶⁶ a případně tak lze kategorizovat i principy Úmluvy.⁶⁷ Provision jsou práva na zajištění základních potřeb jako právo na zdravotní péči. Protection představují ochranná práva, jako například zákaz diskriminace, zákaz jakéhokoliv násilí nebo právo na ochranu před zapojením do válečného

⁶¹ Příloha vyhlášky č. 297/2012 Sb., Vyhláška o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky (vyhláška o Listu o prohlídce zemřelého)

⁶² ŠÁMAL, Pavel. § 140 [Vražda]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1460, marg. č. 1.

⁶³ Jedná se o § 142 trestního zákoníku „vražda novorozeného dítěte matkou“.

⁶⁴ § 163 trestního zákoníku

⁶⁵ NECHVÁTALOVÁ, Lucie, BARTOŇ, Michal. Čl. 6 [Právo na život]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 12.)

⁶⁶ HAMMARBERG, Thomas. The UN Convention on the Rights of the Child – And How to Make It Work. *Human Rights Quarterly* [online]. The Johns Hopkins University Press, 1990, 12(1), 97-105 [cit. 2022-05-13]. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/762167> s. 10.

⁶⁷ QUENNERSTEDT, Ann. Children, But Not Really Humans? Critical Reflections on the Hampering Effect of the “3 p’s”. *International Journal of Children’s Rights*. 2010(18), s. 62š.

konfliktu. Participation je pak právo dítěte být slyšeno, souvisí např. s právem na spravedlivý proces. Samotná Úmluva klade větší důraz na první dva principy, provision a protection.⁶⁸ Quennerstedt proti tomu rozlišuje ještě kategorie občanských, politických a sociálních práv.⁶⁹ K tomu lze ještě přidat rodičovská práva.

Úmluva podle Výboru pro práva dítěte také obsahuje čtyři principy, podle kterých je následně Úmluva vykládána. Jsou jimi „zákaz diskriminace“, „nejlepší zájem dítěte“, „právo na život, přežití a rozvoj dítěte“ a „názor dítěte“, neboli právo dítěte být vyslechnuto.⁷⁰ Dále se práce bude obracet právě k těmto čtyřem principům Úmluvy na rozdíl od tzv. 3P, a to z důvodu aktuálnějšího výkladu Výborem pro práva dítěte.

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ QUENNERSTEDT, Ann. Children, But Not Really Humans? Critical Reflections on the Hampering Effect of the “3 p’s”. *International Journal of Children’s Rights*. 2010(18), s 629.

⁷⁰ VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. VII. Všeobecný komentář č. 12: Právo dítěte být vyslechnuto CRC/C/GC/12 [online]. český překlad MPSV (2016), 2009 [cit. 2022-9-13]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>. b. 2.

2. Ústavní aspekty práv dítěte

Tato část je věnována všem čtyřem principům stanovených Úmluvou o právech dítěte. Každý princip je podroben analýze s konkrétními případy, které se ho týkají.

2.1. Zákaz diskriminace

Princip zákazů diskriminace je provázán celým právním řádem a zejména lidskoprávními dokumenty, a proto není překvapivé, že se vyskytuje i mezi hlavními principy Úmluvy o právech dítěte. Konkrétně je zmiňován v článku 2 Úmluvy, který říká, že práva stanovená Úmluvou mají smluvní strany respektovat bez diskriminace. Diskriminačními důvody Úmluvy jsou rasa, barva pleti, pohlaví, jazyk, náboženství, politické či jiné smýšlení, národnostní, etnický nebo sociální původ, majetek, tělesná nebo duševní nezpůsobilost, rod a jiné postavení dítěte, jeho rodičů nebo zákonných zástupců. Fakticky se jedná o výčet demonstrativní, a to díky všeobjímajícímu výrazu „jiné postavení dítěte“.⁷¹ Diskriminační důvody, které tam lze zařadit, jsou například sexuální orientace, zdravotní stav, ale také věk dítěte, popřípadě rodičů, nebo také rodinné zázemí, např. ústavní výchova dítěte či děti narozené matkám ve věznicích. Tyto důvody jsou formulované jako zakázané v obecných komentářích k Úmluvě.⁷² Jsou to takové kategorie, které vyplývají ze společenských změn a nových pohledů společnosti. Druhý odstavec článku 2 apeluje na ochranu před diskriminací, která by mohla vyplývat z postavení, činností, vyjádřených názorů nebo přesvědčení rodičů, zákonných zástupců nebo jiných členů rodiny.⁷³

V českém právním řádu se se zákazem diskriminace lze setkat v Listině základních práv a svobod, v čl. 3, kdy se základní práva a svobody přiznávají všem bez rozdílu. Diskriminačními kategoriemi je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, víra, náboženství, politické či jiné smýšlení, národní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní nebo etnické menšině, majetek, rod nebo jiné postavení. Výčet podezřelých kritérií tak není taxativní, a to vzhledem ke kritériu „jiné postavení“. Toto „jiné postavení“ však není bezbřehé, ale je limitováno podobností k ostatním

⁷¹ DUŠKOVÁ, Šárka, Anna HOFSCHNEIDEROVÁ a Kamila KOUŘILOVÁ. *Úmluva o právech dítěte: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-683-2., str. 23

⁷² United Nation Human Rights Treaty Bodies: Un Treaty Body Database. *General Comment No. 4* CRC/GC/2003/41. [online] 2003. [cit. 2022-09-11]. Dostupný z: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsiQql8gX5Zxh0cQqSRzx6ZfAICbDzm5DUreYo1tIYOkZcPE%2bQh98dgWJaknr%2bF7jm9%2bkvHmi4ctJTvJ1CPTUqN7%2f4K3R8rTOQIXpWvhMbx0f>

United Nation Human Rights Treaty Bodies: Un Treaty Body Database. *General Comment No. 6* CRC/GC/2005/61. [online] 2005. [cit. 2022-09-11]. Dostupný z: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsiQql8gX5Zxh0cQqSRzx6ZfXmRo9mdg35%2bm8BvAjgxjOPXPQUmY0uSJjNwpdL6bFpqljfu3aX2s6Yi1797MERXI29uw8wUJIT3kCKSbLIT9>

⁷³ Čl. 2 Sdělení č. 104/1991 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte (rezoluce OSN 44/25, přijatá 20. 11. 1989; ratif. ČSFR v roce 1991, pro ČR závazná od 6. 2. 1991) In sbírka zákonů České republiky, částka 22, 502-512. ISSN 1211-1244. (Úmluva o právech dítěte)

kritériím. Článek 3 odst. 1 se váže vždy k dalšímu základnímu právu a pro takovou rovnost se užívá pojmu akcesorická rovnost. V Listině se také uplatňuje čl. 1, a to, že lidé si jsou rovni v důstojnostech a právech. Toto ustanovení tak zaručuje, že když nebude případ diskriminace možné podřadit pod některý z vyjmenovaných důvodů, popřípadě jej nebude možné podřadit pod nějaké základní právo, lze na takové případy použít právě čl. 1 Listiny.⁷⁴ U dětí můžeme hovořit o diskriminaci na základě věku, popř. kombinaci více podezřelých kritérií.

Konkrétněji je zákaz diskriminace upraven v zákoně č. 198/2009 Sb., zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). Zakázaná kritéria se vážou k přístupu k oblastem uvedených v § 1 odst. 1 antidiskriminačního zákona.

Častější než čistá diskriminace na základě věku je diskriminace i z jiného podezřelého důvodu vyjmenovaného v Listině nebo antidiskriminačním zákoně. Těmito podezřelými důvody může být v případě dětí zejména rasa, etnický původ, národnost, zdravotní postižení a náboženské vyznání, ale i jiné důvody nespécifikované ve zmíněných předpisech. Tím je například diskriminace z důvodu sexuální orientace⁷⁵, popř. diskriminace transgender osob. I tato forma diskriminace se dětí může týkat, a to buď jich osobně, nebo v případě, že je zainteresováno jako dítě neheterosexuálního či transgender rodiče. Co všechny diskriminační důvody spojuje je to, že je dítě v pozici slabšího, kdy jsou jeho podmínky pro obranu ztížené navíc jeho věkem. Jako diskriminace založenou čistě na věkovém kritériu se dá zařadit výchovná metoda tělesných trestů na dítěti. K tomuto se váže i podstata dítěte jako subjektu práva, které má jiné postavení než dospělý. K zákazu fyzického i psychického násilí na dětech je nyní připravována novela občanského zákoníku, na které pracuje MPSV společně s Ministerstvem spravedlnosti.⁷⁶

Diskriminaci lze dělit na přímou a nepřímou. Podle antidiskriminačního zákona se přímou diskriminací rozumí jednání,⁷⁷ kdy se s osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo by zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu některého z podezřelých kritérií.⁷⁸ Nepřímá diskriminace je pak jednání, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria

⁷⁴ BARTOŇ, Michal. Čl. 3 [Zákaz diskriminace; svobodná volba národnosti a zákaz odnárodňování; zákaz působení újmy pro uplatňování základních práv]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 5.

⁷⁵ Podezřelé kritérium sexuální orientace je zmíněno v § 2 odst. 3 antidiskriminačního zákona. Antidiskriminační zákon je zákonem z roku 2009, je tedy novější než ostatní zmiňované předpisy a reaguje tak na nové přístupy ve společnosti.

⁷⁶ ŠIMKOVÁ, Alžběta. *Facku dítěti zakáže zákon / Článek MF Dnes napsaný ve spolupráci s Linkou bezpečí* [online]. 25. 10. 2022 [cit. 2022-11-13]. Dostupné z: <https://www.linkabezpeci.cz/-/facku-diteti-zakaze-zakon>

⁷⁷ Popř. opomenutí

⁷⁸ § 2 odst. 3 antidiskriminačního zákona

nebo praxe je na základě některého z diskriminačních důvodů znevýhodněna oproti ostatním.⁷⁹ O nepřímou diskriminaci se bude jednat jen v případě, že neexistuje nějaký legitimní cíl, který by takové jednání odůvodnil, a prostředky k dosažení tohoto cíle nejsou přiměřené a nezbytné.

Podle výzkumu Veřejného ochránce práv⁸⁰ soudy rozhodovaly během let 2015 až 2019 o 204 soudních rozhodnutích a 90 žalobách. Ve věcech vzdělávání se často domáhají práva nezletilí. Polovina z případů vzdělávání se týkala přístupu ke vzdělávání. Dva případy se týkaly diskriminace z důvodu romské etnicity (viz níže) a dva případy se týkaly zdravotního postižení.

2.1.1. Diskriminační důvody jako citlivé údaje

Podle zákona č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů a nařízení 2016/679, obecné nařízení o ochraně osobních údajů (GDPR) pojmem „*citlivý údaj*“ nebo „*citlivý osobní údaj*“ rozumí údaj, který vypovídá o rasovém nebo etnickém původu, politických názorech, náboženském vyznání nebo filosofickém přesvědčení nebo členství v odborové organizaci, genetický údaj, biometrický údaj zpracovávaný za účelem jedinečné identifikace fyzické osoby, údaj o zdravotním stavu, o sexuálním chování, o sexuální orientaci a údaj týkající se rozsudků v trestních věcech a trestných činů nebo souvisejících bezpečnostních opatření. Pro účely této práce je důležité, že se mezi citlivými osobními údaji objevují údaje o rasovém nebo etnickém původu, náboženském vyznání a údaje o zdravotním stavu a sexuální orientaci. Tyto údaje mohou být zneužívány vzhledem k tomu, že dítě je samo o sobě zranitelné vzhledem k jeho věku a v některých případech ani samo nemůže o těchto údajích vypovídat (viz následující kapitola, odstavec týkající se náhradní rodinné péče). Dítě je pak „*zaškatulkováno*“ dřív, než se může vyjádřit, dokonce dříve než je schopno si uvědomit, jestli tento citlivý údaj k němu patří a sebeidentifikovat se.

⁷⁹ § 3 odst. 1 antidiskriminačního zákona

⁸⁰ VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *Rozhodování českých soudů o diskriminačních sporech 2015–2019: Výzkum veřejného ochránce práv 2020*. Sp. zn.: 61/2019/DIS/JF Č. j.: KVOP-40830/2020. [online]. In: [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/dokument/rozhodovani_ceskych_soudu_o_diskriminacnich_sporech_2015_2019/2020-vyzkum_judikatura-dis.pdf. 11

2.1.2. Test přímé diskriminace

Test přímé diskriminace formulovala odborná literatura,⁸¹ který pak použil Ústavní soud (například Pl. ÚS 49/10, I. ÚS 2482/13 či Pl. ÚS 31/13).⁸² Tento test se skládá z následujících kroků:

- 1) Jde o srovnatelné jednotlivce nebo skupiny?
- 2) Je s nimi nakládáno odlišně na základě některého ze zakázaných důvodů
- 3) Je odlišné zacházení stěžovateli k tíži (uložením břemene nebo odepřením dobra)?
- 4) Je toto odlišné zacházení ospravedlnitelné, tj.:
 - a. sleduje legitimní cíl?
 - b. je přiměřené?⁸³

Ústavní soud však nevyužívá test přímé diskriminace pro každou situaci. Jiný postup může být využit např. v situacích, kdy se uplatní čl. 1, nebo u jiných ustanovení Listiny, které vyžadují speciální záruku rovnosti.⁸⁴

2.1.3. Test nepřímé diskriminace

Stejně jako test přímé diskriminace, Ústavní soud definoval test nepřímé diskriminace v nálezu I. ÚS 2482/13. Podle tohoto testu spočívá důkazní břemeno nejprve na stěžovateli, který musí prvním krokem prokázat, že zakryté „neutrální“ kritérium dopadá silněji na skupiny chráněné Listinou základních práv a svobod. Důležitá je výrazné nepoměrnost dopadu tohoto kritéria na chráněnou skupinu. Druhým krokem je, že jeho případ lze zařadit do takové chráněné skupiny. Ve třetím kroku břemeno tvrzení se po tomto přesouvá na odpůrce, který buď toto tvrzení popře, nebo ve čtvrtém kroku prokáže, že kritérium mělo ospravedlnitelný důvod a sleduje legitimní cíl, který byl k dosažení vhodný, nezbytný a přiměřený.⁸⁵

⁸¹ BOBEK, Michal. Čl. 3 Zákaz diskriminace, svobodná volba národnosti, zákaz postihu pro uplatňování základních práv. In: WAGNEROVÁ, Eliška, Vojtěch ŠIMÍČEK, Tomáš LANGÁŠEK, Ivo POSPÍŠIL a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-750-6. s. 101

⁸² BARTOŇ, Michal. Čl. 3 [Zákaz diskriminace; svobodná volba národnosti a zákaz odnárodňování; zákaz působení újmy pro uplatňování základních práv]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 25

⁸³ Pl. ÚS. 49/10, bod 34

⁸⁴ BARTOŇ, Michal. Čl. 3 [Zákaz diskriminace; svobodná volba národnosti a zákaz odnárodňování; zákaz působení újmy pro uplatňování základních práv]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 48

⁸⁵ I. ÚS 2482/13, bod 36

O přímou diskriminaci se ale také jedná v případě nepřijetí takového opatření, které by usnadňovalo přístup k některým oblastem, ledaže by takové opatření představovalo nepřiměřené zatížení.⁸⁶

2.1.4. Diskriminace dětí z důvodu rasy, etnicity a národnosti

Často se diskriminace dětí děje z důvodu rasy, etnicity popř. národnosti. V případě národnostních menšin lze uplatnit mimo čl. 3 Listiny také čl. 24, který zakazuje diskriminaci pro příslušnost k národnostní a etnické menšině. Asi nejznámějším případem týkající se České republiky v oblasti diskriminace z důvodu rasy nebo etnicity je rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva D. H. a ostatní proti České republice ze dne 13. 11. 2007.⁸⁷ Příklad se skutkově týkal zařazování romských dětí do zvláštních škol, po určité době, kterou děti strávily na běžné základní škole. Zvláštní škola byla podle tehdejšího školského zákona⁸⁸ speciální školou, ve které se vzdělávají žáci s takovými rozumovými nedostatky, pro které se nemohou s úspěchem vzdělávat v základní škole, ani ve speciální základní škole. Děti byly do zvláštní školy na základě rozhodnutí ředitele zvláštní školy, sami rodiče stěžovatelů však žádali o jejich zařazení do zvláštní školy, tato žádost ale byla datována později než bylo vydáno rozhodnutí. ESLP v tomto rozhodnutí shledává porušení porušení zákazu diskriminace podle čl. 14 EÚLP ve spojení s článkem 2 Protokolu k EÚLP č. 1. Ještě v roce 2012 tvořili romští žáci ve speciálních školách v programech pro žáky s lehkým mentálním postižením 35 % ze všech žáků.⁸⁹ V České populaci se podle posledního sčítání lidu, domů a bytů v roce 2021 k romské národnosti připojilo přes 21 tisíc.⁹⁰ Reálný odhad pro příslušnost k romskému etniku je podle Zprávy o stavu romské menšiny v České republice za

⁸⁶ § 3 odst. 2 antidiskriminačního zákona „aby měla osoba se zdravotním postižením přístup k určitému zaměstnání, k výkonu o postižení se rozumí také odmítnutí nebo opomenutí přijmout přiměřená opatření, postižením přístup k určitému zaměstnání, k výkonu pracovní činnosti nebo funkčnímu nebo jinému postupu v zaměstnání, aby mohla využít pracovního poradenství, nebo se zúčastnit jiného odborného vzdělávání, nebo aby mohla využít služeb určených veřejnosti“

⁸⁷ Rozhodnutí velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva, D. H. a ostatní proti České republice ze dne 13. 11. 2007, číslo stížnosti 57325/00.

⁸⁸ § 31 zákona č. 29/1984 Sb., zákon o soustavě základních a středních škol (školský zákon), následně byl zrušen od 1. 1. 2005 zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

⁸⁹ KŘEČEK, Stanislav, Monika ŠIMŮNKOVÁ, Veronika BAZALOVÁ, Jiří FUCHS, Lucie OBROVSKÁ, Donika STARÁ a Jana VOMELOVÁ. *Školství: Sborník stanovisek veřejného ochránce práv* [online]. Kancelář veřejného ochránce práv. Brno: Wolters Kluwer, 2021 [cit. 2022-09-20]. ISBN 978-80-7631-042-1. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/vystupy/edice-stanoviska/Sbornik_Skolstvi.pdf, s. 53.

⁹⁰ Obyvatelstvo podle vybraných národností a krajů. *Výstupní objekt VDB* [online]. [cit. 2022-09-17]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jspx?_afz=VystupniObjektVDB&_afz=T&f=TABULKA&skupId=4293&katalog=33522&pvo=SLD210082-KR&pvo=SLD210082-KR&evo=v133 !_SLD21F1008-H2_1

rok 2020 téměř 250 000 Romů.⁹¹ Zároveň pouhých 30 % romských dětí navštěvuje mateřskou školu a stejné procento získá středoškolský diplom.⁹²

Ústavní soud se k otázce diskriminace při umísťování do dřívějších zvláštních škol vyjádřil tak, že obecné soudy mají diskriminaci prokazovat ve vztahu k jednotlivci, ne celé ohrožené skupině. Naopak obecné soudy nemohou říct, že relevantní statistikou pro případ je taková statistika, kde je disproporce nejméně padesát procent.⁹³ Tento případ se týkal umístění romského žáka do někdejší zvláštní školy v 80. letech 20. století, podle Ústavního soudu ale byl umístěn do zvláštní školy z důvodu jeho intelektových schopností, které nedosahovaly zvládnutí běžné základní školy, navíc byly jeho schopnosti kontrolovány lékaři během školní docházky opakovaně.⁹⁴

Zákon č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) zrušil předchozí školský zákon č. 29/1984 Sb., a tím byly zrušeny i zvláštní školy. Současný zákon počítá pouze se základními školami a speciálními základními školami. V roce 2016 pak vstoupila v účinnost novela školského zákona, která prohlubuje inkluzivní vzdělávání v České republice a která tak měla za cíl zlepšení podpory dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.^{95,96} Více k inkluzi lze nalézt také v kapitole o diskriminaci dětí se zdravotním postižením.

Inkluze je jeden z modelů vzdělávání, není však jediným. Jiným, sic diskriminačním a nevhodným, modelem je segregace, která sice vzdělává děti ve stejném typu škol, ale rozděleně na základě příslušnosti k určité skupině osob.⁹⁷ Veřejný ochránce práv se zabývá segregací na základě etnicity ve vzdělávání. Segregace se v českém prostředí týká výhradně romských dětí. Segregace má řadu negativních důsledků, mezi ně patří zejména snížení šance romských žáků na dosažení vyššího stupně vzdělání, nebo dokonce získání úplného základního vzdělání. Ze sborníku

⁹¹ Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2020. *Vlada.cz* [online]. 19. 10. 2021 [cit. 2022-09-17]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/Zprava-o-stavu-romske-mensiny-2020.pdf>

⁹² MIKULA, Štěpán a Josef MONTAG. *School principals and minorities: a field experiment on ethnic and socioeconomic discrimination*. 2022. Masarykova Univerzita a Univerzita Karlova [cit. 2022-10-11] Prezentace z konference zasláná přímo Josefem Montagem, září 2022. s. 4

⁹³ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1136/13 ze dne 12. 8. 2015. Dostupné z: b. 45-52

⁹⁴ Viz výše

⁹⁵ Zákon č. 178/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁶ Inkluze je výhodná také pro žáky zdravotně postižené

⁹⁷ Segregace kumuluje děti romského původu a děti ze sociálně slabých rodin do jedné školy. Tyto děti pak nemají motivaci a nedochází tak k inkluzi a rozmanitosti ve třídách. Děti mají menší možnosti se dále dostávat do vyšších stupňů vzdělávání. Segregace posiluje diskriminaci a nesnášenlivost.

stanovisek Veřejného ochránce vyplývá, že může docházet k segregaci tříd, kdy ředitel školy rozdělí ročník dětí na třídy neromské a třídy, které navštěvují romští žáci.⁹⁸ S tímto případem souvisí i způsob přijímání romských žáků na základní školy, když ředitel základní školy přijal do prvních tříd jen určitý počet Romů. Jiným případem byly speciální zápisy do prvních tříd, které obsahovaly tzv. „testy školní zralosti“.⁹⁹ Další možností je segregace na základě spádových základních škol. Některá města stále segregují romské děti na základě obecně závazných vyhlášek, které stanovují školské obvody pro základní školy. Jako příklad lze uvést město Mělník, které má stále účinnou obecně závaznou vyhlášku, jež specifikuje školské obvody pro školu se speciálními třídami části města pokrývající ubytovny, azylový dům a městský úřad, tedy takové části města, kde mají trvalý pobyt děti z etnických menšin.¹⁰⁰ Podobným případem bylo i město Bohumín¹⁰¹ a Kladno.¹⁰² Pro narovnání této diskriminace by bylo nejspíš potřeba nejen změnit spádové obvody, ale obecně se snažit zlepšovat vzdělávání tak, aby nebyla nutná tzv. „spádová turistika“, fenomén, kterým rodiče řeší nevyhovující spádovou školu změnou trvalého pobytu.

Z analýzy MPSV Hofmannové vyplývá, že orgány sociálně právní ochrany dětí postupují v rozporu se zákazem diskriminace, když zaznamenávají etnický původ dětí a jejich rodičů při zprostředkování náhradní rodinné péče.¹⁰³ Etnicita je dětem i jejich rodičům přisuzována bez jejich vůle, na základě klasifikace pracovníkem orgánu sociálně právní ochrany dětí.¹⁰⁴ Není tak postupováno v souladu s čl. 20 odst. 3 Úmluvy, který hovoří o ohledu na kontinuitu ve výchově dítěte a na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ. Kontinuita ve výchově s ohledem

⁹⁸ Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 10. 5. 2017, sp. zn. 5495/2015/VOP/LO, dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5056>

⁹⁹ Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 16. 4. 2015, sp. zn. 5202/2014/VOP, dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2812> a také rozsudek OS v Ostravě ze dne 1. 3. 2017, č. j. 26 C 42/2016-124

¹⁰⁰ Obecně závazná vyhláška města Mělník č. 3/2016, o společných školských obvodech ZŠ, část II, článek 2, dostupné z: https://www.melnik.cz/assets/File.ashx?id_org=9281&id_dokumenty=15176

¹⁰¹ Město Bohumín, které mělo od roku 2015 schválenou obecně závaznou vyhlášku, která stanovovala školské obvody. Tato obecně závazná vyhláška byla diskriminační z důvodu určení školského obvodu pro konkrétní ZŠ. Tato ZŠ byla spádová pro konkrétní adresy, ač ostatní školy byly vymezené celými bloky a ulicemi. Ministerstvo vnitra v roce 2019 na diskriminační povahu vyhlášky město Bohumín upozornilo. Bohumín v polovině roku 2019 schválil novou vyhlášku, která však nebyla stále vyhovující a Ministerstvo vnitra na toto opět upozornilo. V únoru 2020 Bohumín schválil další OZV, která konečně není diskriminační. Zdroj: <https://llp.cz/blog/spadove-oblasti-zakladnich-skol-v-bohumine-vedly-k-protipravni-segregaci/>

¹⁰² Dalším případem bylo i město Kladno, např.: MAČÍ, Josef. 12× menší šance na vzdělání. To je dědictví praxe „šup s ním do zvláštní školy“. *Seznam zprávy* [online]. 2. 2. 2020 [cit. 2022-06-26]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/12x-mensi-sance-na-vzdelani-to-je-dedictvi-praxe-sup-s-nim-do-zvlastni-skoly-87372>

¹⁰³ Identifikaci etnika je zaznamenáno pouze se subjektivního pohledu daného pracovníka sociálně právní ochrany dětí, přičemž legitimním prostředkem pro příslušnost k danému etniku může být jediné sebeidentifikace, popř. rozhodnutí rodičů.

¹⁰⁴ HOFMANNOVÁ, Helena. *Zohlednění etnicity při kontinuitě výchovy ve vztahu ke zprostředkování náhradní rodinné péče v ČR v kontextu čl. 20 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte* [online]. 1-20 [cit. 2022-09-24]. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Hofm_zohledneni-etnicity_logo.pdf. S. 7.

na etnický původ ale nemůže jít nad zájem dítěte, jež tak zůstává v zařízení ústavní výchovy místo v náhradní rodinné péči.¹⁰⁵ Tento postup, kdy je upřednostňována ústavní výchova, je však České republice dlouhodobě kritizováno prostřednictvím Výboru pro práva dítěte, přičemž Výbor kritizuje právě i umístování dětí romských a dětí se zdravotním postižením, popř. umístování na návrh rodičů a pro výchovné problémy.¹⁰⁶ Stejně tak je Výbor pro práva dítěte znepokojen větším množstvím romských dětí, které jsou zastoupeny pro mezinárodní osvojení.¹⁰⁷ Ze závěrečné zprávy MPSV o dětských domovech pro děti do tří let věku vyplývá, že z celkového počtu dětí v dětských domovech pro děti do tří let věku bylo během jara 2022 celkem 48 % romského či polorodého romského původu, v případě dětí do jednoho roku jich bylo dokonce 83 %.¹⁰⁸ Vzhledem k tomu, že počet romských dětí v celkové české populaci je přibližně 3,7 %, jedná se opravdu o alarmující procento případů.¹⁰⁹

Během doby konfliktu na Ukrajině MŠMT eviduje k 31. 3. 2022 470 žáků z Ukrajiny a 1200 ukrajinských uchazečů na střední školy.¹¹⁰ Podle Mikuly a Montaga je nyní v České republice okolo 85 tisíc dětí mezi 6 a 18 lety.¹¹¹ Od 1. 9. 2022 jsou v účinnosti novely vyhlášek č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a č. 14/2005 Sb. a č. 48/2005 Sb., které reagují na vzrůstající počet žáků cizinců, kteří prchají před válkou na Ukrajině. Tato novela má pomoci integrovat tyto studenty do středoškolského studia, pokud přijdou do České republiky během devátého ročníku

¹⁰⁵ HOFMANNOVÁ, Helena. *Zohlednění etnicity při kontinuitě výchovy ve vztahu ke zprostředkování náhradní rodinné péče v ČR v kontextu čl. 20 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte* [online]. 1-20 [cit. 2022-09-24]. Dostupné z: http://www.pravonadestvi.cz/files/files/Hofm_zohledneni-etnicity_logo.pdf. S. 17.

¹⁰⁶ VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. *Závěrečná doporučení Výboru pro práva dítěte ke spojené 5. a 6. periodické zprávě o plnění Úmluvy: CRC/C/CZE/CO/5-6* [online]. Český překlad. 2021 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/CRC-CO-5_6-CZ-preklad-konecna-verze.pdf. s. 6, 8

¹⁰⁷ VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. *Závěrečná doporučení Výboru pro práva dítěte ke spojené 5. a 6. periodické zprávě o plnění Úmluvy: CRC/C/CZE/CO/5-6* [online]. Český překlad. 2021 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/CRC-CO-5_6-CZ-preklad-konecna-verze.pdf. s. 15.

¹⁰⁸ MPSV. *DĚTSKÉ DOMOVY PRO DĚTI DO 3 LET VĚKU: ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA ZE ZJIŠŤOVÁNÍ REALIZOVANÉHO MINISTERSTVEM PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ NA JAŘE 2022* [online]. 1-28 [cit. 2022-10-16]. Dostupné z: <http://www.pravonadestvi.cz/files/files/DD3-Zaverecna-zprava-za-2022.pdf> s. 19.

¹⁰⁹ MPSV. *DĚTSKÉ DOMOVY PRO DĚTI DO 3 LET VĚKU: ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA ZE ZJIŠŤOVÁNÍ REALIZOVANÉHO MINISTERSTVEM PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ NA JAŘE 2022* [online]. 1-28 [cit. 2022-10-16]. Dostupné z: <http://www.pravonadestvi.cz/files/files/DD3-Zaverecna-zprava-za-2022.pdf> s. 19.

¹¹⁰ *Aspi - Wolters Kluwer, a. s.: Monitor legislativního procesu* [online]. [cit. 2022-09-21]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/lp/4058>

¹¹¹ MIKULA, Štěpán a Josef MONTAG. *School principals and minorities: a field experiment on ethnic and socioeconomic discrimination*. 2022. Masarykova Univerzita a Univerzita Karlova [cit. 2022-10-11] Prezentace z konference zasláná přímo Josefem Montagem, září 2022. s. 6

základní školy či v průběhu střední školy. Jedná se o osoby, kterým hrozí v případě nezískání středního vzdělání nemožnost nastoupení do pracovního procesu.¹¹²

První výzkum Montaga a Mikuly probíhal pomocí korespondenčního experimentu.¹¹³ Byly vybrány čtyři menšiny (romská, slovenská, ukrajinská a vietnamská). Za každou menšinu bylo vybráno typické jméno každé menšiny, prostřednictvím jehož pak bylo psáno e-maily do základních škol. Zároveň se zohledňoval socioekonomický státu prostřednictvím gramatických chyb a formální úpravy textu.¹¹⁴ Výzkum byl prováděn v období zápisů do první tříd na jaře 2021 a na jaře 2022 jako reakce na válku na Ukrajině – cílem bylo zjistit, jestli válka na Ukrajině nějakým způsobem dopadla i na míru diskriminace. První výzkum se zaměřoval zejména na potenciální diskriminaci Romů ve vzdělávání, a to z důvodu, že slovenská komunita je plně integrovaná, stejně jako druhá generace Vietnamců.¹¹⁵ E-maily byly posílány ředitelům škol s dotazem ohledně dnu otevřených dveří nebo informativní schůzky a sledovalo se, zda ředitel na e-mail odpoví. V tomto prvním výzkumu bylo vyhodnoceno, že nejméně bylo odpovídáno na e-maily Vietnamců, Romů a Slováků, a z tohoto výsledku lze dovodit diskriminaci.¹¹⁶ Druhý výzkum zjišťoval, zda jsou výsledky prvního výzkumu relevantní pro Ukrajince, kteří jsou ale ruského etnika. Rozlišovalo se tak majorita proti ukrajinské a ruské menšině, přičemž u Ukrajinců se rozlišovalo, jestli jsou uprchlíci či již stávající. Oba výzkumy nepotvrdili diskriminaci Ukrajinců, je k nim přistupováno podobně jako k Čechům, zatímco je potvrzena diskriminace vůči Rusům a jsou potvrzené případy diskriminace uprchlíků.¹¹⁷

2.1.5. Diskriminace dětí z důvodu náboženství

Diskriminace z důvodu náboženství se vyskytuje v České republice zejména v souvislosti s Islámem.

¹¹² Vyhláška č. 250/2022 Sb., kterou se mění vyhláška č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři, ve znění pozdějších předpisů, a vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů

¹¹³ MIKULA, Štěpán a Josef MONTAG. *School principals and minorities: a field experiment on ethnic and socioeconomic discrimination*. 2022. Masarykova Univerzita a Univerzita Karlova [cit. 2022-10-11] Prezentace z konference zasláná přímo Josefem Montagem, září 2022.

¹¹⁴ MIKULA, Štěpán a Josef MONTAG. *School principals and minorities: a field experiment on ethnic and socioeconomic discrimination*. 2022. Masarykova Univerzita a Univerzita Karlova [cit. 2022-10-11] Prezentace z konference zasláná přímo Josefem Montagem, září 2022. s. 11.

¹¹⁵ MIKULA, Štěpán a Josef MONTAG. *School principals and minorities: a field experiment on ethnic and socioeconomic discrimination*. 2022. Masarykova Univerzita a Univerzita Karlova [cit. 2022-10-11] Prezentace z konference zasláná přímo Josefem Montagem, září 2022. s. 5 a 7.

¹¹⁶ MIKULA, Štěpán a Josef MONTAG. *School principals and minorities: a field experiment on ethnic and socioeconomic discrimination*. 2022. Masarykova Univerzita a Univerzita Karlova [cit. 2022-10-11] Prezentace z konference zasláná přímo Josefem Montagem, září 2022. s. 23

¹¹⁷ MIKULA, Štěpán a Josef MONTAG. *School principals and minorities: a field experiment on ethnic and socioeconomic discrimination*. 2022. Masarykova Univerzita a Univerzita Karlova [cit. 2022-10-11] Prezentace z konference zasláná přímo Josefem Montagem, září 2022. s. 23.

Takovým případem byl i případ studentky, která chtěla nosit muslimský šátek během výuky na střední škole. Dívka, která se ucházela o studium na střední zdravotnické škole a chtěla nosit hidžáb při výuce. Dostala se do sporu s ředitelkou školy, protože školní řád zakazoval nosit pokrývku hlavy. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí 25 Cdo 348/2019 ze dne 27. 11. 2019 rozhodl tak, že přisvědčil, že zákaz pokrývky hlavy, která je náboženským symbolem, může být v teoretické výuce nepřímou diskriminací a nesleduje legitimní cíl. Jiná situace je při praktické výuce, pokud povaha výuky pokrývky hlavy vylučuje. Nejvyšší soud vrátil případ k projednání soudu prvního stupně, nicméně studentka následně žalobu stáhla a řízení bylo zastaveno. Proti zastavení se odvolala žalovaná škola, odvolací soud ale potvrdil rozhodnutí soudu prvního stupně.¹¹⁸

Případy, které se týkají náboženských symbolů ve školách, řeší i ESLP. Ten je však ve svých rozhodnutích zdrženlivější a nechává prostor pro uvážení smluvním státům.¹¹⁹ V případě Dogru proti Francii¹²⁰ se jednalo o nošení muslimské pokrývky hlavy na státních základních a středních školách. Stěžovatelkou byla dívka praktikující islám a nosící typický muslimský šátek. Francie však vydala zákonem zákaz nošení náboženských symbolů na školách. Stěžovatelka se z důvodu neodložení pokrývky hlavy nemohla účastnit tělesné výchovy, za což následně byla vyloučena ze školy. ESLP případ posoudil tak, že z důvodu bezpečnosti může být náboženská svoboda omezena. Je nutné však dodat, že Francie se v pohledu na náboženskou svobodu vymyká ostatním evropským státům, a to z důvodu principu laičité, tedy oddělení náboženství a jeho nezasahování do směřování státní politiky.

2.1.6. Diskriminace dětí z důvodu zdravotního postižení

Základem pro potírání diskriminace na základě zdravotního postižení je Úmluva o právech osob se zdravotním postižením ze dne 3. května 2008. Ta již ve své preambuli uvádí, že zdravotní postižení je „*pojem, který se vyvíjí a který je výsledkem vzájemného působení mezi osobami s postižením a bariérami v postojích a v prostředí, které brání jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti, na rovnoprávném základě s ostatními.*“ Zároveň podle článku 2 této Úmluvy diskriminací na základě zdravotního postižení zahrnuje i odepření přiměřené úpravy. Článek 7 se pak věnuje přímo dětem se zdravotním postižením. Podle něj smluvní státy zaručují plné užívání

¹¹⁸ Spor o hidžáb na zdravotnické škole je u konce. Soud ho zastavil. *ČT 24 - Česká televize* [online]. 1. 2. 2021 [cit. 2022-09-21]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3263198-spor-o-hidzab-na-zdravotnicke-skole-je-u-konce-soud-ho-zastavil>

¹¹⁹ BARTOŇ, Michal. Čl. 3 [Zákaz diskriminace; svobodná volba národnosti a zákaz odnárodňování; zákaz působení újmy pro uplatňování základních práv]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKES, Marian, KOPA, Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 34.)

¹²⁰ Rozhodnutí páté sekce Evropského soudu pro lidská práva, Dogru proti Francii ze dne 4. 12. 2008, č. žádosti 27058/05

lidských práv na rovnoprávném základě s ostatními dětmi a stejně jako Úmluva o právech dítěte zabezpečují participační práva za pomoci přiměřené jejich zdravotnímu postižení a jako přední hledisko při činnostech týkající se dětí se zdravotním postižením nejlepší zájem dítěte. Dalšími principy ÚPOsZP je zajištění přístupnosti k životním podmínkám a různým zařízením a službám, ochrana před zneužíváním, zapojení do společnosti. Lidé se zdravotním postižením mají mít přístup k podpůrným službám a kompenzačním pomůckám. V oblasti vzdělávání mají lidé se zdravotním postižením právo na začleňující, kvalitní a bezplatné základní a střední vzdělávání v místě, kde žijí, také mají právo na přiměřenou úpravu a nezbytnou podporu při vzdělávání.¹²¹

Podporou proti diskriminaci dětí se zdravotním postižením je inkluzivní vzdělávání. Novela školského zákona z roku 2016¹²² a vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními potřebami posílily možnosti žáků se zdravotním postižením se lépe zapojit do vzdělávání v běžných školách. Inkluze má za cíl přizpůsobovat vzdělávání individuální potřebě každého dítěte. Školy tak mají povinnost zajistit pro zdravotně znevýhodněné žáky opatření pro zajištění jejich vzdělávání. Takovými podpůrnými opatřeními, které narovnávají nerovnosti v přístupu ke vzdělávání je využití asistenta pedagoga, tlumočnick českého znakového jazyka nebo individuální vzdělávací plán.¹²³ Mezi ostatní podpůrná opatření podle § 16 odst. 2 školského zákona patří také úprava podmínek pro přijímací řízení ke vzdělávání a ukončování vzdělávání, použití kompenzačních pomůcek a úprava prostor školského zařízení. Výčet podpůrných opatření v § 16 odst. 2 školského zákona je konečný.

Poměrně novými případy, které se začínají destigmatizovat, jsou psychické problémy a poruchy chování a učení. I takové děti potřebují asistenty pedagoga, což dokládá případ žáka s autismem. Podle kraje tento žák neměl na asistenta pedagoga nárok, podle Veřejného ochránce práv se však v takovém případě lze bránit antidiskriminační žalobou. Jedná se tak o formu diskriminace a zabránění přístupu ke vzdělávání.¹²⁴ Diskriminace dětí s autismem se týkala i případu, kdy spádová škola odmítla přijmout takového žáka. Okresní soud ve Vyškově dne

¹²¹ Sdělení č. 10/2010 Sb. m. s., Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, ze dne 28. 9. 2009 in: Sběrka mezinárodních smluv, částka 4, 66-128, ISSN 1801-0393.

¹²² Zákon č. 178/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

¹²³ KŘEČEK, Stanislav, Monika ŠIMŮNKOVÁ, Veronika BAZALOVÁ, Jiří FUCHS, Lucie OBROVSKÁ, Donika STARÁ a Jana VOMELOVÁ. *Školství: Sborník stanovisek veřejného ochránce práv* [online]. Kancelář veřejného ochránce práv. Brno: Wolters Kluwer, 2021 [cit. 2022-09-20]. ISBN 978-80-7631-042-1. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/vystupy/edice-stanoviska/Sbornik_Skolstvi.pdf s. 49

¹²⁴ Ombudsmanka: Neposkytnutí asistenta pedagoga dítěti s autismem je diskriminací. *Liga lidských práv* [online]. 2. 4. 2014 [cit. 2022-09-11]. Dostupné z: <https://llp.cz/blog/ombudsmanka-neposkytnuti-asistenta-pedagoga-diteti-s-autismem-je-diskriminaci/>

15. 3. 2016¹²⁵ rozhodl tak, že dítě má právo na inkluzivní vzdělání v místě bydliště podle čl. 24 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením a obec (zřizovatelka školy) se dopustila přímé diskriminace tím, že z důvodu zdravotního postižení přijala závěr nemožnosti integrace do spádové základní školy.¹²⁶

Tento diskriminační důvod může zahrnovat také očkování, které je zásahem do fyzické integrity jedince. Nicméně diskriminací není každý důvod, pro nějž nedají rodiče své dítě naočkovat, pokud se jedná o povinné očkování. To je potřebné podle § 50 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů pro přijetí do mateřských škol¹²⁷ vyjma poslední povinného předškolního roku.¹²⁸ Ospravedlnitelným důvodem pro neočkování dítěte je imunita citace proti nákaze, nebo kontraindikace vůči očkování. Naopak důvod, který není diskriminační, je neočkování dítěte z důvodu negativního postoje k očkování a západní medicíně. Světonázorem podle veřejného ochránce práv je zejména určitá filozofie s náboženským, etickým a spirituálním kontextem, má být komplexní a nemá se zaměřovat jen na odmítání očkování.¹²⁹

Očkovací povinnost (jako podmínka pro přijetí do mateřské školy) prošla i přes Ústavní soud až k Evropskému soudu pro lidská práva. Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/14 ze dne 27. 1. 2015 zamítl návrh na zrušení ustanovení § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví. Tento náleží využíval testu racionality.¹³⁰

V následujícím nálezu Pl. ÚS 19/14 využívá pro slučitelnost omezení s právem na respektování soukromého života pětistupňový test. V prvním kroku musí projednávaný případ spadat pod věcný rozsah práv, která jsou omezována. Druhým krokem musí dojít k zásahu do daného práva (zásah do tělesné integrity a rozhodování rodičů dětí mladších 15 let o péči a výchově dětí). Třetím krokem musí být daná omezení v souladu se zákonem. Čtvrtý krok se týká sledování legitimního cíle, např. ochrana veřejného zdraví. Posledním krokem je pak nezbytnost daného omezení. Tento test potvrdil ve všech krocích zákonnost povinného očkování. Posledním krokem byla posouzena nezbytnost tak, že podle poznatků odborníků je použití plošného očkování

¹²⁵ Rozsudek OS ve Vyškově ze dne 18. 3. 2016, č. j. 10 C 250/2014-207

¹²⁶ Soud: obec diskriminovala chlapce s autismem tím, že mu nezajistila inkluzivní vzdělávání. *Liga lidských práv* [online]. 16. 3. 2016 [cit. 2022-06-26]. Dostupné z: <https://llp.cz/blog/soud-obec-diskriminovala-chlapce-s-autismem-tim-ze-mu-nezajistila-inkluzivni-vzdelavani/>

¹²⁷ Dále v dětské skupině, v předškolních zařízeních, v zařízeních, jejíž naplní je péče o děti do 3 let věku.

¹²⁸ Vzhledem k povinnosti předškolního vzdělávání pro děti, které do začátku školního roku dovrší pěti let, není možné vyžadovat povinné očkování. Stejně tak se očkovací povinnost nevyžaduje na základních školách.

¹²⁹ Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 4/2013/DIS, dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2608>

¹³⁰ Nález sp. zn. Pl. ÚS 16/14 ze dne 27. 1. 2015

přínosem.¹³¹ Tento nálezn zamítl návrh na zrušení § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví¹³² a odpovídající přestupek podle tehdejšího zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

V nálezu sp. zn. I. ÚS 1253/14 ze dne 22. prosince 2015 pak Ústavní soud představil, jakým způsobem nakládat s (světskou) výhradou svědomí (světonázor). Již v případě odmítnutí očkování z důvodu náboženství a víry musí totiž jít o výjimku. Toto platí i v případě světské výhrady svědomí, výjimkou pro zproštění povinnosti musí být jen velice vážné důvody, a tyto důvody musí být s osobou svázané a dlouhodobé, v opačném případě by pak povinnost nesloužila k ochraně veřejného zdraví. Pro přezkum důvodu sekulární výhrady svědomí Ústavní soud používá test oprávněnosti, musí se posoudit následující čtyři body. Zaprvé ústavní relevance tvrzení obsažených ve výhradě svědomí, zadruhé naléhavost důvodů, které stěžovatel uvádí, zatřetí konzistentnost a přesvědčivost tvrzení stěžovatele a začtvrté společenské dopady sekulární výhrady svědomí. Ústavní soud v tomto nálezu zjistil porušení práva na svobodu svědomí podle čl. 15 odst. 1. Nicméně návrh na zrušení vyhlášky č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem Ústavní soud odmítl.¹³³

Názor, že povinné očkování není diskriminační, potvrdil v rozhodnutí navazující na nálezn Ústavního soudu i ESLP. V rozsudku velkého senátu Vavříčka a ostatní proti České republice.¹³⁴ Podle ESLP je podstatou povinného očkování ochrana veřejného zdraví. Toto rozhodnutí bylo vydáno na základě testu s kroky „soulad se zákonem“, „sledování legitimního cíle“ a „nezbytnost v demokratické společnosti“. Očkovací povinnost je v souladu se zákonem, protože zakotvena v zákoně č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví ve spojení s vyhláškou, k jejíž vydání tento zákon ministerstvo zmocňuje. Legitimním cílem je pak ochrana proti nemocem, které jsou nebezpečné pro případnou újmu na zdraví, a to jak pro očkované, tak pro ty, kteří se očkovat nemohou z důvodu kontraindikace nebo jiné zranitelnosti a chrání je tak proočkovanost celé populace. Za opatření nezbytné v demokratické společnosti k dosažení legitimního cíle se považuje takové opatření, které reaguje na naléhavou společenskou potřebu. Dále nezbytné opatření musí být přiměřené s relevantními a přiměřenými důvody. V těchto věcech nechává ESLP

¹³¹ Nález sp. zn. Pl. ÚS 19/14 ze dne 27. 1. 2015

¹³² § 46 zákona o ochraně veřejného zdraví stanovuje povinnost podrobit se povinnému očkování, za osoby mladší 15 let odpovídá za splnění povinnosti její zákonný zástupce, popř. pěstoun, fyzická osoba, do jejíž péče bylo dítě svěřeno do péče, nebo zařízení a poskytovatelé zdravotních služeb.

¹³³ Nález sp. zn. I. ÚS 1253/14 ze dne 22. 12. 2015

¹³⁴ Rozhodnutí velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva Vavříčka a ostatní proti České republice ze dne 8. 4. 2021, číslo žádosti 47621/13

členským státům prostor pro uvážení.¹³⁵ Přičemž očkování dětí bylo uznáno „jako klíčové opatření veřejné zdravotní politiky“, což odpovídá naléhavé společenské potřebě.¹³⁶

Očkování jako moderní zdravotní technologii a proočkování dětí proti dětským nemocem doporučuje i Výbor OSN pro práva dítěte ve svém komentáři č. 15.¹³⁷

2.1.7. Diskriminace dětí z důvodu sexuální orientace a pohlaví

Tato forma diskriminace se děje především odvozeně, a to pokud se jedná o děti, které mají rodiče, kteří žijí s partnerem stejného pohlaví, popř. jsou s tímto partnerem v registrovaném partnerství. Vzhledem k rodinnému zázemí a zabezpečení dítěte je tak řešena otázka osvojení. Nálezem sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. 6. 2016 bylo zrušeno ustanovení zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, kterým bylo registrované partnerství jednoho partnera vyloučené k osvojení dítěte, ačkoli jednotlivec, který nebyl registrován, mohl dítě osvojit. Nicméně tento nálezn také ukázal, že na osvojení dítěte neexistuje základní právo.¹³⁸

Podstatným nálezem ve věci diskriminace dětí vyrůstajících v rodině tvořené osobami stejného pohlaví je nálezn sp. zn. I. ÚS 3226/16¹³⁹. Nález se týká uznávání cizozemského právního a faktického rodičovství jednoho z mužů tvořící pár osob stejného pohlaví. Ústavní soud nakonec rozhodl tak, že rozhodnutí Nejvyššího soudu bylo v rozporu s čl. 3 odst. 1 Úmluvy. Stěžovatelé měli uzavřenou smlouvu s náhradní matkou ve státu Kalifornie, přičemž biologický materiál dodali oba stěžovatelé a neví tak, který z nich je biologickým otcem nezletilého dítěte. Stěžovatelé byli oba zapsáni jako rodiče v rodném listě nezletilého. Stěžovatelé chtěli zajistit osvědčení o státním občanství nezletilého v České republice a na základě tohoto museli doložit rozhodnutí o uznání rodičovství v řízení u Nejvyššího soudu. Ten vyhověl jen v případě jednoho stěžovatele (tomu, který byl v rodném listu zapsán jako otec), k druhému stěžovateli se Nejvyšší soud nevyjádřil. Stěžovatelé tak návrh opakovali ve věci uznání rodičovství druhého stěžovatele, Nejvyšší soud tento návrh rozsudkem zamítl. Ústavní soud má za to, že je v nejlepším zájmu dítěte

¹³⁵ Rozhodnutí velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva Vavříčka a ostatní proti České republice ze dne 8. 4. 2021, číslo žádosti 47621/13, body 265-280

¹³⁶ Rozhodnutí velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva Vavříčka a ostatní proti České republice ze dne 8. 4. 2021, číslo žádosti 47621/13, bod 281

¹³⁷ United Nation Human Rights Treaty Bodies: Un Treaty Body Database. *General Comment No. 15 on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24)*. CRC/GC/15. [online] 2013. [cit. 2022-09-11]. Dostupný z: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF%2f5F0vHCIs1B9k1r3x0aA7FYrehlNUfw4dHmlOxmFtmhaiMOkJfOzLIuKYW7EXYnUaYRUXQXjRTVx1UIOTKL7ODvj62s>

¹³⁸ Nález sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. 6. 2016

¹³⁹ Nález I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017

uznat toto rodičovství i právně, a to i proto, že dítě má dlouhodobé rodinné vazby ke svým rodičům právě v cizí zemi, ale i s ohledem na bezpečí dítěte a zajištění i ve zdravotnických zařízeních apod. Neuznání rodičovství by naopak mohlo nežádoucím způsobem „*podrývat osobní identitu dítěte*“.¹⁴⁰

Dalším nálezem v této věci byl nálezn sp. zn. Pl. ÚS 6/20 ze dne 15. 12. 2020, které se týkalo uznávání rozhodnutí o osvojení dítěte registrovanými partnery. Jednalo se o návrh Krajského soudu, který usoudil, že je ustanovení zákona o mezinárodním právu soukromém¹⁴¹ v rozporu mimo jiné s Úmluvou v čl. 3 odst. 1 (zásada nejlepšího zájmu dítěte). Skutkově se případ týkal neuznání cizozemského rozhodnutí o osvojení okresním soudem. O toto uznání zažádali dva registrovaní partneři, přičemž jeden z partnerů byl občan České republiky. Ústavní soud ve svém nálezu přímo uvádí, že ze zákonné úpravy občanského zákoníku je patrné, že „*zákonodárce v otázce osvojování preferuje manželský vztah*.“¹⁴² Není tak důvodné zvyšovat faktickou realitu života v zahraničí nad českou faktickou realitu, tedy Ústavní soud říká, že nejprve se musí změnit úprava na úrovni českého občanského zákoníku, aby mohlo dojít k uznávání cizozemských rozhodnutí o osvojení. Nicméně dodává, že princip nejlepšího zájmu dítěte dopadá i na zákonodárce a je tedy i na něm upravit právní předpisy tak, aby byly v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Zajímavé je odlišné stanovisko tří soudců Ústavního soudu, k výroku i odůvodnění nálezu. Zdůrazňují tam posouzení podle čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 EÚLP, a to z důvodu, že tyto články předpokládají existenci rodiny, tato existence je pak otázkou faktickou. Za rodinné vztahy jsou pak považovány i další vztahy mezi osobami na sobě dále závislými výživou. Jedná se např. o vztahy osob, které (zatím) neuzavřeli sňatek. Tyto osoby mohou být i stejného pohlaví. Tato skupina je tak vyloučena z možnosti osvojení dětí, a tím dochází k porušení práva na ochranu soukromého života. Zrušením výše zmíněného ustanovení by došlo k narovnání faktického právního stavu v České republice. Disent také navazuje na nálezn I. ÚS 3226/16 o uznání rozhodnutí cizího státu o rodičovství dvou osob stejného pohlaví.¹⁴³ Rodinný život už fakticky existuje, a proto je v rozporu s nejlepším zájmem dítěte tento stav neuznat. Sic není lidské právo na

¹⁴⁰ Nález I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017. bod 34.

¹⁴¹ § 63 odst. 1 zákona č. 91/2012 Sb. o mezinárodním právu soukromém, ve znění: „*Jestliže v době osvojení byl osvojitel, některý z osvojitelů nebo osvojenec státním občanem České republiky, uznávají se cizí rozhodnutí o osvojení v České republice, jestliže se to nepřičí veřejnému pořádku a nebrání tomu výlučná pravomoc českých soudů a osvojení by bylo přípustné i podle hmotněprávních ustanovení českého práva. Pro řízení o uznání platí ustanovení § 16 odst. 4.*“, Krajský soud navrhol zrušit část věty „*a osvojení by bylo přípustné i podle hmotněprávních ustanovení českého práva*“.

¹⁴² Nález sp. zn. Pl. ÚS 6/20 ze dne 15. 12. 2020, bod 25.

¹⁴³ Nález sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017

osvojení, nebo na to se stát rodičem, podle judikatury ESLP¹⁴⁴ je však povinnost státu uznat založené rodičovství v zahraničí, totéž se týká i rodičovství vzniklého na základě osvojení.¹⁴⁵ Při zrušení tohoto ustanovení by pak nedocházelo k obcházení českého práva, a to vzhledem k tomu, že obecné soudy rozhodují o uznávání cizozemského rozhodnutí o osvojení dětí také na základě posouzení veřejného pořádku.

Jedním z novějších diskriminačních důvodů je kromě sexuální orientace také problematika transsexuálních a transgender osob. Změna pohlaví je v České republice sice stále podmíněna chirurgickým zákrokem – přeměnou pohlavních orgánů za současné sterilizace, která je umožněna až od 18 let¹⁴⁶, nicméně se mohou objevovat nezletilí, kteří takovou operaci plánují a již se připravují, popř. chtějí zůstat bez operace, ale identifikují se jako transgender. Ti se mohou stávat obětí šikany či dokonce diskriminace.

¹⁴⁴ Odlišné stanovisko soudců Pavla Šámala, Kateřiny Šimáčkové a Vojtěcha Šimíčka k výroku a odůvodnění nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/20, bod 12.

¹⁴⁵ Stejná situace se týká i surogátního mateřství.

¹⁴⁶ § 21 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách

2.2. Nejlepší zájem dítěte

Nejlepší zájem dítěte je jednou ze čtyř zásad stanovených Úmluvou, objevuje se v článku 3 odst. 1 Úmluvy. Podle tohoto odstavce je potřebné hledět na zájem dítěte „při jakékoli činnosti týkající se dětí, a to veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány“¹⁴⁷. To znamená, že při jakémkoli uvážení těchto orgánů je nutné brát jako první na zřetel zájem dítěte. Dále se nejlepšímu zájmu dítěte věnuje Obecný komentář č. 14 z roku 2013 k právu dítěte jako předního hlediska.¹⁴⁸ Zásada nejlepšího zájmu dítěte se objevila již v Deklaraci práv dítěte z roku 1959.¹⁴⁹

Nejlepší zájem dítěte je všeobjímajícím konceptem¹⁵⁰ a skládá se ze tří prvků. Těmi jsou hmotněprávní prvek, základní zásada interpretace práva a procesní prvek.¹⁵¹ Úmluva odkazuje na nejlepší zájem dítěte i v jiných člancích, např. se jedná o čl. 9, čl. 10, čl. 18. Cílem principu nejlepšího zájmu dítěte je totiž celková změna ve společnosti, a cílí proto na schvalování opatření, rozhodnutí soudů a správních orgánů, rozhodnutí soukromých subjektů a veřejných organizací, ale i na fyzické osoby pracující s dětmi, nebo pečující o děti.

Tento princip musí uplatňovat ve své judikatuře i Ústavní soud, který se musel vypořádat s původním smýšlením obecných soudů a jiných orgánů veřejné moci, s paternalistickým přístupem společnosti, který nehleděl na potřeby dítěte nebo odlišoval zájem dítěte od zájmu jeho rodičů.¹⁵² Mezi oblastmi, ve kterých je princip nejlepšího zájmu dítěte nejvíce zdůrazňován, patří

¹⁴⁷ Článek 3 odstavec 1 Sdělení č. 104/1991 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte (rezoluce OSN 44/25, přijatá 20. 11. 1989; ratif. ČSFR v roce 1991, pro ČR závazná od 6. 2. 1991) *In sbírka zákonů České republiky*, částka 22, 502-512. ISSN 1211-1244.

¹⁴⁸ VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. IX. Obecný komentář č. 14 k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska CRC/C/GC/14 [online]. český překlad MPSV (2016), 2013 [cit. 2022-09-11]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>.

¹⁴⁹ Deklarace práv dítěte. In: OSN [online]. [cit. 2022-09-22]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/deklarace-prav-ditete.pdf>, zásada č. 2. a VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. IX. Obecný komentář č. 14 k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska CRC/C/GC/14 [online]. český překlad MPSV (2016), 2013 [cit. 2022-09-11]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>, bod 2.

¹⁵⁰ Zahrnuje tělesný, duševní, duchovní, morální, psychologický a sociální rozvoj. United Nation Human Rights Treaty Bodies: Un Treaty Body Database. *General Comment No. 5 CRC/GC/2003/5*. [online] 2003. [cit. 2022-09-11]. Dostupný z: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsiQql8gX5Zxh0cQqSRzx6Zd2%2fQRsDnCTcaruSeZhPr2vUevjbn6t6GSi1fheVp%2bj5Jer1JAcdCHPfrKeD69Ql4JkGsjjg4QeTW0QYyXSpJew> bod 12

¹⁵¹ VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. IX. Obecný komentář č. 14 k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska CRC/C/GC/14 [online]. český překlad MPSV (2016), 2013 [cit. 2022-09-11]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>.

¹⁵² HOFMANNOVÁ, Helena. *Vývoj interpretace (nejlepšího) zájmu dítěte v judikatuře Ústavního soudu* [online]. 1-28 [cit. 2022-8-13]. Dostupné z: <https://www.pravonadetsvi.cz/stahnout-soubor/vyvoj-interpretace-nejlepsiho-zajmu-ditete-v-judikature-ustavniho-soudu/>. s. 2.

zejména rodinná péče a rodinný život. Nejlepší zájem dítěte se nejvíce vyskytoval v řízení o ústavních stížnostech, které se týkaly řízení o úpravě styku rodičů s dětmi.¹⁵³ V rozhodování o nejlepším zájmu dítěte je ale Ústavní soud kritizován, když podle komentáře k Úmluvě o právech dítěte¹⁵⁴ není přesný, pokud dovozuje, že nelze upřednostnit abstraktní principy před nejlepším zájmem dítěte v konkrétním případě.¹⁵⁵ Podle Hofschneiderové totiž pojem nejlepšího zájmu má povahu abstraktního právního principu, který nese požadavek na jeho dodržování.¹⁵⁶

Ústavní soud ve své judikatuře používá k poměrování zájmu dítěte obecný test proporcionality, který je přizpůsoben specifiku práv dítěte. V souvislosti s tímto testem pak existují principy přiměřeného (nepřiměřeného) rizika a princip nejméně omezujícího prostředí. Princip přiměřeného rizika vychází z nálezu sp. zn. I. ÚS 1587/15¹⁵⁷ odpovídá na případy, kdy dítě nečelí nepřiměřenému ohrožení a rozvoji, a tedy se forma ochrany omezuje na opatření přiměřená. V případě kdy dítě nepřiměřenému riziku ohrožení svého života, je stát povinen zasáhnout vždy.¹⁵⁸ Principem nejméně omezujícího prostředí se pak myslí především přirozené prostředí (rodina, školy a služby určené veřejnosti) společně se zákazem segregace. Zároveň mají být opatření spíše pozitivního charakteru, než represivního a restriktivního.¹⁵⁹

K nejlepšimu zájmu dítěte v procesním smyslu¹⁶⁰ patří kromě vyjádření názoru dítěte a testu posuzování také souvislost s délkou a rychlostí řízení. Řízení, která se vedou ve věcech

¹⁵³ HOFMANNOVÁ, Helena. *Vývoj interpretace (nejlepšího) zájmu dítěte v judikatuře Ústavního soudu* [online]. 1-28 [cit. 2022-8-13]. Dostupné z: <https://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/vyvoj-interpretace-nejlepsiho-zajmu-ditete-v-judikature-ustavniho-soudu/> s. 7

¹⁵⁴ HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna. Čl. 3. in: DUŠKOVÁ, Šárka, Anna HOFSCHNEIDEROVÁ a Kamila KOUŘILOVÁ. *Úmluva o právech dítěte: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-683-2. s. 46

¹⁵⁵ Vychází z rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3226/16, které bylo popsáno výše.

¹⁵⁶ HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna. Čl. 3. In: DUŠKOVÁ, Šárka, Anna HOFSCHNEIDEROVÁ a Kamila KOUŘILOVÁ. *Úmluva o právech dítěte: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-683-2. s. 46

¹⁵⁷ Nález sp. zn. I. ÚS 1587/15 ze dne 15. 12. 2015

¹⁵⁸ HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna. Čl. 3. In: DUŠKOVÁ, Šárka, Anna HOFSCHNEIDEROVÁ a Kamila KOUŘILOVÁ. *Úmluva o právech dítěte: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-683-2. s. 57

¹⁵⁹ HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna. Čl. 3. In: DUŠKOVÁ, Šárka, Anna HOFSCHNEIDEROVÁ a Kamila KOUŘILOVÁ. *Úmluva o právech dítěte: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-683-2. s. 59

¹⁶⁰ Dalšími procesními zárukami jsou: náležitě zjištění skutkového stavu, zapojení kvalifikovaných odborníků, právní zastoupení, právo na opravné prostředky, odůvodněné rozhodnutí a vypracování hodnocení dopadu na práva dítěte. VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. *IX. Obecný komentář č. 14 k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska CRC/C/GC/14* [online]. český překlad MPSV (2016), 2013 [cit. 2022-09-11]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>. B. 85-108.

ochrany dětí, nebo řízení, ve kterých jsou děti jinak zainteresovány, by měla probíhat rychle a tak, aby vývoj dítěte nebyl řízením narušen.¹⁶¹

Obecný komentář č. 14 uvádí pak metodologii zjišťování nejlepšího zájmu dítěte, a to pomocí dvou kroků. Prvním krokem je posouzení nejlepšího zájmu a tedy vyvážení všech faktorů, druhým krokem je určení nejlepšího zájmu, tedy formální postup.¹⁶² Při posuzování nejlepšího zájmu musí být zohledněn názor dítěte, identita dítěte¹⁶³, dále musí být zohledněna ochrana rodinného prostředí a udržování vztahů, přičemž pojem rodina Komentář č. 14 definuje v širším smyslu jako rodiče biologické i osvojitele, pěstouny i členy širší rodiny. Ostatními faktory jsou péče, ochrana a bezpečí dítěte, zranitelné postavení dítěte, právo dítěte na zdraví a právo na vzdělání.¹⁶⁴ Při posuzování nejlepšího zájmu dítěte je nutné brát v úvahu také to, že dítě a jeho schopnost se vyvíjejí

Definice nejlepšího zájmu dítěte neexistuje, neboť se jedná o neurčitý právní pojem, a je na uvážení daného orgánu, jak s ním naloží a odůvodní ho. Nicméně pro popis aplikace nejlepšího zájmu dítěte lze vycházet z rozhodnutí Nejvyššího soudu týkající se nejlepšího zájmu dítěte při popření otcovství současným prohlášením matky i otce, a to tak, že „nejlepší zájem dítěte v procesním významu zahrnuje rozhodovací činnost soudu, která v konkurenci často protichůdných zájmů účastníků řízení zvažuje a přední význam přiznává zjištěnému zájmu dítěte s cílem dosáhnout pro dítě stabilního a dlouhodobého řešení.“¹⁶⁵ Zároveň Nejvyšší soud upozorňuje na provázanost principu nejlepšího zájmu dítěte s ostatními principy Úmluvy, a to zejména společně s participačními právy podle čl. 12 Úmluvy. Participační práva jsou totiž prostředkem, jak dosáhnout nejlepšího zájmu dítěte.¹⁶⁶

¹⁶¹ HOFMANNOVÁ, Helena. *Vývoj interpretace (nejlepšího) zájmu dítěte v judikatuře Ústavního soudu* [online]. 1-28 [cit. 2022-8-13]. Dostupné z: <https://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/vyvoj-interpretace-nejlepsiho-zajmu-ditete-v-judikature-ustavniho-soudu/> s. 3

¹⁶² ¹⁶² VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. *IX. Obecný komentář č. 14 k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska CRC/C/GC/14* [online]. český překlad MPSV (2016), 2013 [cit. 2022-09-11]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>. B. 46-47

¹⁶³ Jedná se mj. i o náboženskou a kulturní identitu, má se brát v potaz kontinuita výchovy dítěte a dítě by mělo mít řádný přístup ke kultuře, a pokud je to možné, tak i svému jazyku.

¹⁶⁴ VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. *IX. Obecný komentář č. 14 k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska CRC/C/GC/14* [online]. český překlad MPSV (2016), 2013 [cit. 2022-09-11]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf> s. 125-130

¹⁶⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 ze dne 26. 4. 2012

¹⁶⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 ze dne 26. 4. 2012

2.2.1. Nejlepší zájem dítěte v řízení o kontrole norem

V řízení o kontrole norem se Ústavní soud zabýval interpretací zájmu dítěte pouze v několika případech. Prvním nálezem je nález sp. zn. Pl. ÚS 31/96, kterým byla zrušena část ustanovení § 171 odst. 1 písm. d) zákona č. 140/1961. To se týkalo trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí, které v sobě zahrnovalo i maření účelu ústavní výchovy. Podle nálezu nelze mladistvého trestat za to, že nevyrovnal se soudem nařízenou ústavní výchovou, která je krajním případem náhradní výchovy. Trestný čin maření účelu ústavní výchovy je tak v rozporu s nejlepším zájmem dítěte. Zároveň Ústavní soud v nálezu poměřuje kolizi práv na ochranu společnosti a zájem na řádné výchově společně s harmonickým rozvojem každého dítěte, přičemž zájem dítěte považuje za převažující.¹⁶⁷

V dalším nálezu sp. zn. Pl. ÚS 23/02 byl zrušen institut tzv. „smluvní rodiny“. Zákon č. 109/2002 Sb.¹⁶⁸ totiž umožnil diagnostickým ústavům umístit dítě ve smluvní rodině, a to i když diagnostický ústav převzal za péči o dítě odpovědnost. Smluvní rodinu jako takovou zákon nedefinoval a nebyla ani dostatečně regulovaná a kontrolovatelná. Zároveň bylo dítě do smluvní rodiny umístěno bez vědomí soudu. Diagnostický ústav si ji tak sám mohl vybrat a uzavřít s ní smlouvu, tzv. „smlouvu o výchově dítěte“. Takový přístup porušuje zejména čl. 9 Úmluvy, podle něž mají smluvní státy zajistit, aby dítě nebylo odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, popř. v zájmu dítěte je určeno oddělení od rodičů na základě rozhodnutí soudu. Dále podle Ústavního soudu měla zákonná úprava institutu smluvní rodiny sledovat jediné zájem dítěte tak, aby neutrpělo žádnou újmu.¹⁶⁹

Nález Pl. ÚS 15/09 zrušil § 57 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, kterým se stanovuje lhůta k popření otcovství v délce 6 měsíců od okamžiku, kdy se dozví, že se jeho manželce narodilo dítě.¹⁷⁰ Ustanovení čl. 3 odst. 1 Úmluvy společně s čl. 7 odst. 1 Úmluvy, podle kterého má dítě právo znát své biologické rodiče, nakonec potvrdily, že popření otcovství nebrání. Naopak Ústavní soud zdůraznil, že zájem dítěte není absolutním postavením a zákonodárce má přihlídnout k zájmům všech účastníků.¹⁷¹

¹⁶⁷ nález sp. zn. Pl. ÚS 31/96 ze dne 9. 4. 1997

¹⁶⁸ zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

¹⁶⁹ nález sp. zn. Pl. ÚS 23/02 ze dne 30. 6. 2004

¹⁷⁰ V současné době je podle § 785 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, lhůta pro popření otcovství 6 měsíců „ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce...nejpozději však do šesti let od narození dítěte.“

¹⁷¹ Nález sp. zn. Pl. ÚS 15/09 ze dne 8. 7. 2010

Asi nejvíce rezonujícím ve společnosti je nálezn sp. zn. Pl. ÚS 9/15 s populárním názvem „ukládání poplatků za svoz komunálního odpadu nezletilým“. Tento nálezn je reakcí na kauzy, které se objevily a které se týkaly tzv. „dětských dlužníků“. Ústavní soud tak stanovuje, že ustanovení zákona o místních poplatcích¹⁷² účinný ve znění do 30. 6. 2022, které ukládalo povinnosti nezletilým poplatníkům, byla v rozporu s Listinou. Navrhovatelem na prohlášení neústavnosti byl Nejvyšší správní soud, u kterého byla podána kasační stížnost stěžovatelky. Stěžovatelce byly vyměřeny poplatky v jedenácti letech, přičemž platební údaje byly posílány matce, která na příslušné adrese nebyla k zastížení. I v dalších letech byly matce stěžovatelky doručovány další platební výměry i za provoz systému shromažďování odpadů, na které nereagovala. Po nabytí zletilosti stěžovatelky byl vydán exekuční příkaz, proti kterému se odvolala bez úspěchu, stejně tak podala žalobu u krajského soudu. Nejvyšší správní soud viděl neústavnost v tom, že daná povinnost nepřechází na rodiče nezletilého dítěte, přičemž za neústavní předpokládá i možnost následného vymáháním náhrady dětí vůči rodičům. Jak říká Ústavní soud: „...uložení daňové či poplatkové povinnosti nezletilým poplatníkům, kteří ji fakticky nemohou splnit (a v právní rovině to od nich nelze spravedlivě očekávat), má vůči těmto poplatníkům rdousivý účinek.“¹⁷³ K tomuto přidává, že se jedná i o diskriminaci na základě sociálního původu.

2.2.2. Nejlepší zájem dítěte v ústavních stížnostech

V případě rozhodování o nejlepším zájmu dítěte v řízení o ústavní stížnosti se tematicky jedná zejména o případy styku s dětmi. Další případy se týkají předběžných opatření, a to především oddělení dětí od rodičů (umístění do ústavní výchovy), dále se jedná o případy o právo dítěte znát své rodiče a právo na jejich péči.¹⁷⁴ Vzhledem k tomu, že řízení o ústavních stížnostech proběhlo velmi mnoho, budou přiblížena pouze vybraná rozhodnutí.

Rozhodnutí Ústavního soudu IV. ÚS 950/19 stanovilo základ aplikace principu nejlepšího zájmu dítěte. V bodě 50 Ústavní soud přemítá, aby nedocházelo k formalistickému výkladu čl. 3 odst. 1 Úmluvy, protože vliv na život dítěte mají různorodé oblasti života. Z toho důvodu vytvořil kategorizaci řízení podle typu dopadu na dítě, rozlišuje je na čtyři kategorie. První kategorií jsou řízení o upravení práv a povinností dětí (např. řízení o styku s dětmi), druhou kategorií jsou pak řízení o právech a povinností dítěte, které se ale bezprostředně netýkají statusu dítěte (např. trestní řízení proti mladistvému, řízení o soukromoprávních závazcích). Třetí kategorií jsou řízení, které

¹⁷² Zákon č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích

¹⁷³ Nález sp. zn. Pl. ÚS 9/15 ze dne 8. 8. 2017. Bod 68.

¹⁷⁴ HOFMANNOVÁ, Helena. *Vývoj interpretace (nejlepšího) zájmu dítěte v judikatuře Ústavního soudu* [online]. 1-28 [cit. 2022-8-13]. Dostupné z: <https://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/vyvoj-interpretace-nejlepsiho-zajmu-ditete-v-judikature-ustavniho-soudu/> s. 7.

nerozhodují přímo o právech a povinnostech dítěte, ale výsledkem řízení je právní dopad a změna právního postavení dítěte (např. řízení o vyhoštění osoby, která o dítě pečuje). Poslední kategorií jsou řízení, které nezasahují do právního postavení dítěte, ani následně neproběhne změna právního postavení dítěte, ale faktický dopad na dítě mají (např. řízení o výpovědi z pracovního poměru osoby pečující o dítě). U první kategorie je nejlepší zájem dítěte absolutním rozhodujícím kritériem, zatímco ve druhé a třetí kategorie je kritériem pouze zásadním a lze ho převážit jiným zájmem. Ve čtvrté skupině příkladů se nepočítá s přihlédnutím k nejlepšímu zájmu dítěte.¹⁷⁵

Stejně jako výše zmíněný nález Pl. ÚS 9/15 reaguje nález II. ÚS 3133/19 na mediálně známé situace „dětských dlužníků“. Stěžovatelka v roce 2006 ve věku osmi let jela městskou hromadnou dopravou a na výzvu se neprokázala platným jízdním dokladem. Kontrolní orgán ji uložil povinnost zaplatit jízdné s přírůžkou a na základě nezaplacení povinnosti byla podána žaloba na vydání platebního rozkazu. Příslušné písemnosti byly doručovány matce stěžovatelky. Stěžovatelka se o dluhu dozvěděla až v důsledku toho, že proti ní byla vedena exekuce. Ústavní soud k tomu opakuje, že obecné soudy mají dbát na to, „že je ústavně chráněným zájmem dítěte, aby do dospělosti nevstupovalo se závazky, jež mohou mít rdousící účinek“.¹⁷⁶ Okresní soudu také nedodal nezletilé stěžovatelce zvláštní ochranu při řízení tím, že v pochybnosti nezjistil nedostatečné zastoupení stěžovatelky matkou, a tím stěžovatelce znemožnil se dostatečně bránit slyšet ve své věci.

Ve věci předběžného opatření ve věcech péče o nezletilé. Nezletilá byla rozhodnutím okresního soudu předána do péče kojeneckého ústavu, přičemž matka nezletilé měla možnost o ni pečovat a měla zajištěné podmínky pro bydlení. Toto odloučení počalo ve věku tří dnů nezletilé, předběžné opatření bylo vydáno na jeden měsíc, které ale bylo prodlouženo, aniž by mezitím došlo k zahájení řízení, prodloužení předběžného opatření tedy bylo nezákonné. Ústavní soud ale považuje za vztah matky a dítěte za významné hledisko, které by se mělo přerušit pouze v „absolutní absenci péče“ nebo „její naprosté nedostatečnosti“¹⁷⁷, a to pouze v případě bezprostředního ohrožení dítěte. V tomto konkrétním případě matce ani nebylo umožněno dokázat, že se o dítě dokáže postarat.

Dalším významným rozhodnutím Ústavního soudu je nález III. ÚS 1206/09, ve kterém stěžovatel (otec nezletilé) napadá rozhodnutí krajského soudu o svěřeni dítěte do výlučné péče matky. Jediným předpokladem soudu pro nevyhovění střídavé péči soudem byl bezesporu

¹⁷⁵ Nález sp. zn. IV. ÚS 950/19 ze dne 14. 4. 2020

¹⁷⁶ Nález sp. zn. II. ÚS 3133/19 ze dne 14. 11. 2019. Bod 25

¹⁷⁷ Nález sp. zn. IV. ÚS 2244/09 ze dne 20. 7. 2010. b. 43

nesouhlas matky nezletilého dítěte. Obecné soudy ale musí provést dostatečně podrobné dokazování, a to pomocí testu způsobilosti zasáhnout do zájmu dítěte.¹⁷⁸

V nálezu sp. zn. II. ÚS 2919/14 Ústavní soud zase reflektoval kritéria pro rozhodování o svěřeni dítěte do péče tak, aby byl zachován nejlepší zájem dítěte. Patří mezi ně kritérium existence pokrevního pouta mezi dítětem a osobou, která usiluje o svěřeni dítěte do péče, dále míra zachování identity dítěte¹⁷⁹ a jeho rodinných vazeb. Třetím kritériem je schopnost osoby usilující o svěřeni dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby a posledním kritériem je přání dítěte.¹⁸⁰ Přání dítěte jako hledisko je tak součástí jak principu nejlepšího zájmu dítěte, tak participačních práv dítěte. Tato kritéria opakoval i v dalších nálezech, např. sp. zn. I. ÚS 153/16 ze dne 26. 7. 2016. Dodává k tomu, že pokud tato kritéria splňuje lépe jeden rodič, je v nejlepším zájmu dítěte, aby dítě přešlo do péče tohoto rodiče. Pokud ale tato kritéria splňují oba stejně, nebo zhruba stejně dobře, je v zájmu dítěte, aby bylo v péči obou rodičů. Tento předpoklad lze vyvrátit, a to opět nejlepším zájmem dítěte.

¹⁷⁸ Nález sp. zn. III. ÚS 1206/09 ze dne 23. 2. 2010

¹⁷⁹ K tomuto také viz předcházející kapitola k diskriminaci, část týkající se ústavní výchovy Romů.

¹⁸⁰ Nález sp. zn. II. ÚS 2919/14 ze dne 20. 1. 2015. b. 13.

2.3. Právo na život, přežití a rozvoj

Tento princip Úmluvy vychází z článku 6, kterým smluvní státy uznávají přirozené právo každého dítěte na život a zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte. Takové závazky mohou státy plnit díky naplňování čl. 7, tedy registrování každého dítěte a popř. i vyšetřování smrti dítěte.¹⁸¹ Součástí tohoto článku je podle Komise pro práva dítěte i právo na důstojný život.¹⁸²

Právo na život je na mezinárodněprávní úrovni dále zakotveno v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech, a to v článku 6, v prvním odstavci tak stanovuje, že: „*Každá lidská bytost má právo na život. Toto právo je chráněno zákonem. Nikdo nebude zbaven života.*“ Z hlediska dětí je pak zajímavý odstavec 5. stejného článku, a to: „*Rozsudek trestu smrti nebude ukládán za trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let a nebude vykonán na těhotných ženách.*“ Mezinárodní úroveň v dané době počítá, že některé státy aplikují trest smrti, nicméně chce před ním ochránit alespoň nezletilé osoby, zároveň chce chránit těhotné ženy, tedy i dosud nenarozené dítě. Dalším důležitým mezinárodněprávním dokumentem je Úmluva o ochraně lidských práv a občanských svobod, který upravuje právo na život ve článku 2.

Právo na život se nachází v Listině základních práv a svobod v článku 6. Jak již bylo zmíněno výše, život dítěte v českém právním řádu začíná narozením. V historické debatě však figurovala i myšlenka podporující výklad, že „každý“ je i nenarozené dítě, nakonec ale došlo k ústavnímu zakotvení ochrany nenarozeného dítěte od početí do narození¹⁸³. Tím, že je subjektem práva na život již narozené dítě, je umožněno vykonávání interrupcí (umělé přerušování těhotenství) a zjednodušení administrativy v případě samovolných potratů. Umělé přerušování těhotenství je možné v České republice provádět na základě zákona č. 66/1986 Sb., o umělém přerušování těhotenství. Těhotná žena může podle § 4 tohoto zákona přerušit těhotenství do 12. týdne těhotenství, po 12. týdnu lze umělé přerušování těhotenství vykonat pouze ze zdravotních důvodů. Právo na život dítěte je tedy neodmyslitelně provázané i s osobou matky.

Právo na život se také týká prevence dětských sebevražd a obecnou prevencí úmrtí dětí. Výbor pro práva dítěte doporučuje, aby Česká republika dále zkoumala důvody dětských

¹⁸¹ KOUŘILOVÁ, Kamila. Článek 6. In: DUŠKOVÁ, Šárka, Anna HOFSCHEIDEROVÁ a Kamila KOUŘILOVÁ. *Úmluva o právech dítěte: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-683-2, s. 111.

¹⁸² KOUŘILOVÁ, Kamila. Článek 6. In: DUŠKOVÁ, Šárka, Anna HOFSCHEIDEROVÁ a Kamila KOUŘILOVÁ. *Úmluva o právech dítěte: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-683-2, s. 109.

¹⁸³ NECHVÁTALOVÁ, Lucie, BARTOŇ, Michal. Čl. 6 [Právo na život]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 9.

sebevražd jako druhé nejčastější příčiny smrti u osob mezi 15 až 24 lety. Zároveň Výbor pro práva dítěte doporučuje, aby Česká republika prováděla informační činnosti a kampaně k prevenci sebevražd, nehod a úrazů.¹⁸⁴

Právo na život je zásadní v tom, že jeho porušení není možné navrátit. Často je život dítěte ohrožen spíše pozitivními závazky státu (např. nedostatek jídla, pitné vody či zdravotní péče).¹⁸⁵ Apel na pozitivní závazky se podle Výboru pro lidská práva týká zejména států, na jehož území děti trpí podvýživou. Komise pro práva dítěte k tomu doplňuje právo na zdraví, odpovídající stravu, sociální zabezpečení, odpovídající bydlení, zdravé a bezpečné prostředí, vzdělání, odpočinek a hru a zároveň skrze respekt k odpovědnostem a povinnostem rodičů a poskytnutí pomoci a služeb.¹⁸⁶ Ač se tedy zprvu může zdát, že se pozitivní závazky práva na život týkají převážně rozvojových států, zahrnuje v sobě právo na život i právo na přežití a rozvoj, které se týkají veškerých států. Právo na rozvoj dítěte obsahuje více práv a úzce souvisí s nejlepším zájmem dítěte.

2.3.1. Rozvoj dítěte

Jak je výše zmíněno, právo na rozvoj v sobě obsahuje řadu dalších práv. Jedním z nich je i právo na bydlení. Státy mají povinnost chránit děti před bezdomovectvím a zároveň nekriminalizovat běžné jednání ve veřejném prostoru, jako je sezení na trávníku.¹⁸⁷ Takový případ řešil i Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 34/15¹⁸⁸, který je skutkově podobný a ve kterém obce vydaly obecně závazné vyhlášky, které zakazovaly sezení na předmětech a zařízeních ve veřejném prostranství, které nejsou svou povahou k sezení určeny. Ústavní soud rozhodl tak, že obecně závazné vyhlášky zrušil z důvodu kolize práva na samosprávu se zásadou zákonnosti, a to

¹⁸⁴ VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. *Závěrečná doporučení Výboru pro práva dítěte ke spojené 5. a 6. periodické zprávě o plnění Úmluvy: CRC/C/CZE/CO/5-6* [online]. Český překlad. 2021 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/CRC-CO-5_6-CZ-preklad-konecna-verze.pdf, bod 37.

¹⁸⁵ KOUŘILOVÁ, Kamila. Článek 6. In: DUŠKOVÁ, Šárka, Anna HOFSCHNEIDEROVÁ a Kamila KOUŘILOVÁ. *Úmluva o právech dítěte: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-683-2, s. 108.

¹⁸⁶ KOUŘILOVÁ, Kamila. Článek 6. In: DUŠKOVÁ, Šárka, Anna HOFSCHNEIDEROVÁ a Kamila KOUŘILOVÁ. *Úmluva o právech dítěte: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-683-2, s. 109.

¹⁸⁷ United Nation Human Rights Treaty Bodies: Un Treaty Body Database. *General Comment No. 21 on children in street situation*. CRC/C/GC/21. [online] 2017. [cit. 2022-09-11]. Dostupný z: <https://docteststore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF%2f5F0vEfsFWjOdlKslb9tVif2Lw3bJZ6aysl1yrgxbwtvU3h5wuf0CV5aKla03pvDcq%2bUedS97nOxmLZF%2bfCuCUwMZpo> b. 4.

¹⁸⁸ Nález sp. zn. Pl. ÚS 34/15 ze dne 13. 6. 2017

z důvodu, že samotné sezení nemůže být jednak místní záležitostí bez dalšího jednání a jednak nemůže narušovat veřejný pořádek.¹⁸⁹

K rozvoji dítěte v případě práva na bydlení se váže rozsudek ESLP ve věci Wallová a Walla proti České republice. Stěžovateli byli manželé, kteří měli pět dětí. Tyto děti byly soudem umístěny do zařízení ústavní výchovy pro nevyhovující bydlení, a to nejdříve prostřednictvím předběžného opatření a následně rozsudkem. Sourozenci navíc byli separováni ve dvou různých zařízeních. Stěžovatelé byli okresním soudem poučeni o tom, že v případě změny poměrů mohou žádat o zrušení nařízení ústavní výchovy. Stěžovatelé tak předložila jako důkaz vyhovujícího bytu nájemní smlouvu. Soud toto neuznal z důvodu nezaměstnanosti stěžovatelů a nejistotě prodloužení nájemní smlouvy. Soud navíc dospěl k tomu, že k osvojení dvou nejmladších dětí není potřeba souhlas rodičů, a to z důvodů nedostatečného zájmu rodičů o děti.¹⁹⁰ Takový přístup soudu však odporuje čl. 32 odst. 5 Listiny, podle kterého rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc od státu. Zásah do rodinného života podle článku 8 EÚLP trval necelé čtyři roky¹⁹¹, přičemž takový zásah by nebyl v rozporu, pokud by byl v souladu se zákonem a zároveň by sledoval legitimní cíl nezbytný v demokratické společnosti. Čl. 8 EÚLP i čl. 32 odst. 5 Listiny představují pozitivní závazky státu. V tomto případě se stěžovatelé nedopustili špatného zacházení vůči dětem, ale nedisponovali vhodným bydlením. To ESLP považuje za rozhodné, protože v jiných případech existovalo ještě jiné kritérium než materiální zabezpečení.¹⁹² Stát tak měl nedostatečné podmínky pro bydlení řešit prostřednictvím příslušných orgánů, které i měly samy aktivně konat v momentě, kdy se dozvěděly o nepříznivé životní situaci.¹⁹³ Orgány sociálního zabezpečení tak měli především pomoci a poradit stěžovatelům ve věci peněžní pomoci, popř. žádosti o sociální bydlení.

V nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2903/14 nezletilá byla předběžným opatřením odevzdána do péče dětského centra, protože byla ohrožena na životě a vývoji, později byla nařízena ústavní výchova s umístěním v dětském centru. Při posuzování odnětí dětí od rodičů je nutné řídit se nejlepším zájmem dítěte, přičemž odloučením se rozumí pouze dočasné opatření. V tomto případě však předběžná opatření trvala velice dlouhou dobu, a to bez odůvodnění či pozitivního závazku, jak docílit toho, aby se nezletilá mohla vrátit do péče své matky. Postup

¹⁸⁹ Nález sp. zn. Pl. ÚS 34/15 ze dne 13. 6. 2017

¹⁹⁰ Rozsudek ESLP Wallová a Walla proti České republice ze dne 26. 3. 2007, číslo stížnosti 23848/04. body 6-15.

¹⁹¹ Rozsudek ESLP Wallová a Walla proti České republice ze dne 26. 3. 2007, číslo stížnosti 23848/04. bod 53.

¹⁹² Rozsudek ESLP Wallová a Walla proti České republice ze dne 26. 3. 2007, číslo stížnosti 23848/04. bod 72.

¹⁹³ Rozsudek ESLP Wallová a Walla proti České republice ze dne 26. 3. 2007, číslo stížnosti 23848/04. bod 73.

soudů, navíc velice zdlouhavý, vedl k tomu, že dítě nemohlo být tak rozvíjeno, jako by mohlo být mezi svými rodiči.¹⁹⁴

V jiném, již zmíněném v kapitole o nejlepším zájmu dítěte, nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2244/09 ze dne 20. 7. 2010 se jednalo opět o nezletilou pobývající v ústavní výchově na základě předběžného opatření. Předběžné opatření soudu prvního stupně obsahovalo odůvodnění ve smyslu, že nebyly zjištěny podmínky, ve kterých chce matka nezletilou vychovávat, matky sociální situace a matčino bydlení je nevyhovující a že její osobnost není vhodná pro vývoj dítěte. Takové výroky ale nebyly nijak podloženy a odůvodněny. Vývoj dítěte tak byl zřejmě opět porušen pro nedostatečné dokazování.

2.3.2. Domácí porody

Právo na život, přežití a rozvoj dítěte úzce souvisí v českém prostředí s domácími porody. V českém prostředí není možné si vzít k domácímu porodu porodní asistentku, a proto je některými tato úprava považována za nedostatečnou, zatímco ostatní domácí porody považují za život ohrožující pro dítě i matku.¹⁹⁵ Případ EŠLP Dubská a Krejzová proti České republice řeší právě tuto problematiku. Obě ženy si přály porodit děti v domácím prostředí za účasti porodní asistentky. Následně tvrdily porušení článku 8 „právo na soukromý a rodinný život“ EÚLP tím, že český právní řád zakazuje přítomnost porodních asistentek u domácích porodů. Senát rozhodl tak, že žádost zamítl s tím, že zásah státu je v tomto případě odůvodnitelný z důvodu ochrany novorozeného dítěte, zároveň je upozorněno na fakt, že mezi evropskými státy není v této oblasti jednoznačná shoda. Velký senát pak poukazuje na to, že domácí porody sice v řadě zemí legislativně upravené jsou, nicméně právo na ně není absolutní a zahrnuje řadu podmínek, v řadě zemí ale také nejsou legislativně upravené vůbec. Vláda se zaměřila na legitimní cíl, a to na ochranu nejlepšího zájmu dítěte, ale je zodpovědná za neustálý přezkum těchto opatření a případně přijmout nové opatření, pokud dojde k vědeckému vývoji. I velký senát má za to, že není pochyb o tom, že daná úprava sleduje legitimní cíl. Nezbytnost v demokratické společnosti je založena na širokém prostoru pro uvážení členských států v této oblasti, tato sociální strategie není zjevně bez rozumného základu. V považování pak převážilo to, že Česká republika nemá systém specializované záchranné služby a že volba matky se tak může jevit jako riziková. Velký senát

¹⁹⁴ Nález sp. zn. I. ÚS 2903/14 ze dne 12. 5. 2015

¹⁹⁵ Toto se týkalo podle tehdejší účinné vyhlášky ministerstva zdravotnictví č. 221/2010 Sb., o požadavcích na věcné a technické vybavení zdravotnických zařízení, která umožňovala porodním asistentkám vést porody pouze ve speciálně vybavených místnostech. Tato vyhláška byla posléze nahrazena v současné době účinnou vyhláškou č. 92/2012 o požadavcích na minimální technické a věcné vybavení zdravotnických zařízení a kontaktních pracovišť domácí péče. Nicméně i současná vyhláška neumožňuje přítomnost porodní asistentky u domácích porodů. Podle zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách pak lze podle § 114 uložit fyzické osobě poskytující zdravotní služby bez oprávnění pokutu až 1 000 000 Kč.

konstatoval neporušení čl. 8 EÚLP.¹⁹⁶ Je však možné, že kdyby došlo ke změně legislativy směrem k vytvoření bezpečného prostředí pro domácí porody s porodními asistentkami, popřípadě k vytvoření jiných legálních alternativ nemocničních porodnic, nemuselo by docházet k rizikovým domácím porodům bez porodních asistentek a důkladnějšího prověření rodičky. Takto by ženy, které nechtějí родit v porodnici, mohly být klidnější a takové prostředí by bylo i v zájmu dítěte.

¹⁹⁶ Rozhodnutí Velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva, Dubská a Krejzová proti České republice, č. žádosti 28859/11 a 28473/12

2.4. Participační práva

Participační práva dítěte vycházejí z čl. 12 Úmluvy, podle kterého je nutné, aby smluvní státy „zabezpečili dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.“

Podle komentáře č. 12¹⁹⁷ se tak participační práva nesmí zužovat jen na právo na názor, ale také proces dialogu mezi dítětem a dospělým a sdílení informací, přičemž participace nesmí být založena pouze na jediném takovém úkonu. Právo být vyslechnuto je právem dítěte jednotlivce, ale i skupiny dětí.¹⁹⁸ Participace tak souvisí se změnou postavení dítěte jako subjektu práv, dítě má navíc právo nevyužít participace.¹⁹⁹ O změně postavení dítěte hovoří i Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 725/18, ve kterém považuje za důležité nastavit dítě „do role pasivního pozorovatele“ a objektu, když se záležitost projednávána v řízení přímo dotýká jeho osoby. Je nutné jej brát jako subjekt práva, tedy ho i o řízení informovat.²⁰⁰ Dítě se tak stalo plnohodnotným účastníkem řízení, a to i za cenu nepohodlí, které dítěti přináší, dítě však může své právo nevyužít.²⁰¹ Vyslechnutí dítěte má být citlivé, netraumatizující a měla by se opakovat jen v nutných případech. Především jsou pak participační práva součástí principu nejvyššího zájmu dítěte.

Komentář č. 12 pak doporučuje, jakými způsoby se řídit pro dodržení participačních práv dítěte. Je tím informovanost dítěte před zahájením řízení, ale i poté formou zpětné vazby o výsledku, vedení rozhovoru místo výslechu, vypracování postupu pro vyhodnocení schopnosti dítěte a umožnění dětem využít prostředky stížností.²⁰² Mezi hlavními situacemi, při kterých je

¹⁹⁷ VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. VII. Všeobecný komentář č. 12 k právu dítěte být slyšeno CRC/C/GC/12 [online]. český překlad MPSV (2016), 2009 [cit. 2022-09-11]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>.

¹⁹⁸ VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. VII. Všeobecný komentář č. 12 k právu dítěte být slyšeno CRC/C/GC/12 [online]. český překlad MPSV (2016), 2009 [cit. 2022-09-11]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>. b. 3-9

¹⁹⁹ VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. VII. Všeobecný komentář č. 12 k právu dítěte být slyšeno CRC/C/GC/12 [online]. český překlad MPSV (2016), 2009 [cit. 2022-09-11]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>. b. 15-18

²⁰⁰ Nález sp. zn. II. ÚS 725/18 ze dne 8. 10. 2018. bod 48.

²⁰¹ Nález sp. zn. III. ÚS 2396/19 ze dne 29. 10. 2019. bod 37.

²⁰² VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. VII. Všeobecný komentář č. 12 k právu dítěte být slyšeno CRC/C/GC/12 [online]. český překlad MPSV (2016), 2009 [cit. 2022-09-11]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>. b. 39-45

nutné brát v potaz názor dítěte a vyslechnout ho, je na prvním místě samozřejmě rozvod jeho rodičů. Dalšími situacemi jsou odloučení od rodičů a osvojení. V trestním řízení se pak jedná o řízení s mladistvým pachatelem, dětským svědkem nebo dětskou obětí, tito všichni mají mít speciální zacházení oproti dospělým. Ve správních řízeních se má dbát na názor dítěte především v oblasti vzdělávání.²⁰³ Výbor pro práva dítěte jako jinou formu participace také doporučuje zřizování školních parlamentů, studentských rad či třídních rad, zastoupení dětí v rámci školské rady a další jinou participaci v různých mládežnických a studentských organizacích.²⁰⁴ Stejně tak je podporováno zřizování funkce dětského ombudsmana.²⁰⁵

Participační práva dítěte souvisejí s procesními záležitostmi. To se týká i Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, v jehož článku 3 je právě deklarováno právo na informace a na vyjádření názoru v řízení, nicméně celá Evropská úmluva o výkonu práv dětí řeší případnou jinou participaci v řízení, a to např. ustanovení zvláštního zástupce, právo požadovat pomoc vhodné osoby nebo zvolit svého vlastního zástupce.²⁰⁶ Listina základních práv EU také upravuje participační práva dítěte, a to navíc konkrétněji v čl. 32

V českém právním řádu se participační práva objevují nejprve jako součást procesních práv podle hlavy páté Listiny, zejména se jedná o ustanovení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2. Dále se již konkrétně ve vztahu k dítěti objevuje v podzákoných předpisech, a to v § 867 občanského zákoníku, kde je stanoveno, že soud poskytne dítěti informace, před rozhodnutím, které se dotýká jeho zájmu, a to proto, aby si mohlo vytvořit vlastní názor a sdělit ho. Dále je toto právo upraveno § 100 odst. 3 občanského soudního řádu. Soud má při řízení postupovat tak, aby byl zjištěn názor dítěte, pokud je schopno formulovat své názory. Obecně je doporučováno zjistit názor dítěte neformálním způsobem, např. u soudce v kanceláři, ve škole, v místě bydliště, a to z důvodu méně stresové situace. Stejně tak je podstatné podávat vhodné otázky, nejlépe nepřímé a komplexní.²⁰⁷

Přání dítěte je podle Ústavního soudu nutné „*považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu.*“²⁰⁸ Takové přání dítěte je nutné brát v potaz, ale nelze jej přebírat bez dalších

²⁰³ VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. VII. *Všeobecný komentář č. 12 k právu dítěte být slyšeno* CRC/C/GC/12 [online]. český překlad MPSV (2016), 2009 [cit. 2022-09-11]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>, b. 49-65

²⁰⁴ VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. VII. *Všeobecný komentář č. 12 k právu dítěte být slyšeno* CRC/C/GC/12 [online]. český překlad MPSV (2016), 2009 [cit. 2022-09-11]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>, b. 108-110.

²⁰⁵ VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. VII. *Všeobecný komentář č. 12 k právu dítěte být slyšeno* CRC/C/GC/12 [online]. český překlad MPSV (2016), 2009 [cit. 2022-09-11]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>, b. 95 c)

²⁰⁶ Sdělení č. 54/2001 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí

²⁰⁷ Nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014. bod 23

²⁰⁸ Nález sp. zn. II. ÚS 2943/14 ze dne 16. 6. 2015. bod 21.

okolností a odůvodněném poměrování zájmů.²⁰⁹ Zásadním principem je pak nejlepší zájem dítěte, zatímco participační práva (přání dítěte) jsou jen jednou z jeho složek.

V případě, že dítě nemůže před soudem jednat samostatně, tak se mu ustavuje zástupce. Je nutné, aby tento zástupce nepůsobil i v jiném zájmu než je zájem dítěte. Obecně se zástupcem stávají zákonní zástupci dítě, popř. orgán sociální ochrany dětí. V případě, kdy dítě chce využít právního zástupce pro vyjádření jeho názoru, ustavuje se kolizní opatrovník pro ochranu nejlepšího zájmu dítěte.²¹⁰ Kumulace funkcí není vhodná a dochází pak ke kolizi zájmů. Typickým příkladem kolize ochrany zájmů může být případ ESLP Havelka proti České republice, kdy při řízení před českými soudy byli nezletilí stěžovatelé zastoupené jako opatrovníkem stejným orgánem sociálně-právní ochrany, který podal návrh na svěřeni nezletilých do ústavní výchovy.²¹¹

2.4.1. K věku dítěte

Participační práva podle čl. 12 Úmluvy nedefinuje žádnou věkovou hranici, pod kterou by dítě slyšeno být nemohlo. Naopak by se mělo primárně předpokládat, že dítě je schopné vlastního názoru, a teprve posléze tento předpoklad vyvrátit na základě konkrétní schopnosti dítěte formulovat názory.²¹² Při aplikaci tohoto práva je však brát na paměti věk dítěte, jeho individualitu a jeho schopnosti, jeho vývoj a především jeho nejlepší zájem. Podle doporučení Výboru pro práva dítěte je vhodné zrušit jakoukoliv věkovou hranici pro právo dítěte vyjádřit svůj názor.²¹³ Ústavní soud operuje s hranicí 12 let, která ale nicméně není absolutní.

Podle § 867 odst. 2 občanského zákoníku soud zjišťuje, zda je dítě schopno takové informace přijmout, přičemž dítě starší dvanácti let, se považuje za schopné přijímat informace od soudu a sdělovat soudu svůj vlastní názor. Podle soudcovského komentáře k § 100 občanského soudního řádu má být hlavním kritériem schopnost formulovat svůj názor. Tato schopnost souvisí se schopností vyjadřovací. U dětí mladších se zjišťuje názor dítěte zpravidla prostřednictvím orgánu sociální ochrany dětí.²¹⁴ Soud přihlíží k názoru dítěte především v předškolním věku také s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti.²¹⁵ Hranice 12 let je tak hranicí, kdy se má za

²⁰⁹ Nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014. bod 23. nález sp. zn. II. ÚS 2943/14 ze dne 16. 6. 2015. bod 21.

²¹⁰ Nález sp. zn. I. ÚS 3304/13 ze dne 19. 2. 2014. bod. 46.

²¹¹ Rozhodnutí senátu ESLP ve věci Havelka a ostatní proti České republice, č. žádosti 23499/06

²¹² VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. VII. *Všeobecný komentář č. 12 k právu dítěte být slyšeno* CRC/C/GC/12 [online]. český překlad MPSV (2016), 2009 [cit. 2022-09-11]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>. b. 20-21.

²¹³ VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. *Závěrečná doporučení Výboru pro práva dítěte ke spojené 5. a 6. periodické zprávě o plnění Úmluvy: CRC/C/CZE/CO/5-6* [online]. Český překlad. 2021 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/CRC-CO-5_6-CZ-preklad-konecna-verze.pdf s. 5, bod. 20.

²¹⁴ JIRSA, Jaromír aj. *Občanský soudní řád, 2. část: Soudcovský komentář* [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-9-30]. ASPI_ID KO99_p2b1963CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.)

²¹⁵ Nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014. bod 23.

to, že je dítě schopné formulovat svůj názor před soudem a může být i před soudem bez újmy vyslechnuto.²¹⁶

Při záležitostech týkající se dítěte je při jeho zjišťování názoru nutné zhodnotit rozumovou úroveň a podle toho k nezletilému přistupovat. Např. v otázce školní docházky je podle Ústavního soudu nepochybně schopné názoru již šestileté i sedmileté dítě.²¹⁷ V případě „výchového uspořádání“, tedy způsobu péče, se Ústavní soud domnívá, že se k němu dokáže vyjádřit dítě ve věku 10 let.²¹⁸ Názor na to, jestli dítě chce změnit své příjmení tak, aby se jmenovalo stejně jako matka, může mít podle Ústavního soudu i sedmileté dítě.²¹⁹ Naopak nevyslechnutí dětí před soudem ve věku mezi jedenáctým a třináctým rokem kritizuje i ESLP ve sporu Havelka proti České republice.²²⁰ Naopak v případě Sahin proti Německu ESLP tvrdí, že obecné soudy nejsou povinny vyslechnout dítě před soudem v každém případě, toto je nutné posoudit v každém případě zvlášť vzhledem k věku a vyspělosti daného dítěte. V případě Sahin proti Německu se jednalo o dítě, kterému v době řízení bylo 3 až 5 let, přičemž vnitrostátní soudy se rozhodly dítě nevyslychat z důvodu závěru zprávy psycholožky a potvrdily tak nejlepší zájem dítěte.

2.4.2. Justice vstřícná k dětem

Justici vstřícnou k dětem se podle pokynů Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem rozumí takové „*justiční systémy, které zaručují dodržování a účinné provádění všech práv dětí na nejvyšší dosažitelné úrovni, se zřetelem k níže uvedeným zásadám a při řádném zohlednění úrovně dítěte a jeho schopnosti chápat situaci a okolností případu.*“²²¹ Justice vstřícná k dětem zaujímá principy přístupnosti, ohleduplnosti vzhledem k věku dítěte, rychlosti, důslednosti a přizpůsobivosti potřebám dítěte. Dále je pro justici vstřícnou k dětem podstatné dodržování obecného principu na spravedlivý proces²²², včetně pochopení jádra celého procesu, a práva na respektování soukromého a rodinného života, na nedotknutelnost a důstojnost.²²³ Principem justice

²¹⁶ Nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 bod 25.

²¹⁷ Nález sp. zn. IV. ÚS 827/18 ze dne 10. 4. 2018. bod 24.

²¹⁸ Nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014. bod 25.

²¹⁹ Nález sp. zn. IV. ÚS 1002/19 ze dne 9. 10. 2019. bod 23.

²²⁰ Rozhodnutí senátu ESLP ve věci Havelka a ostatní proti České republice, č. žádosti 23499/06

²²¹ VÝBOR MINISTRŮ RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Council of Europe Publishing, Publications Office of the European Union, 2013, **2013**, 1-47 [cit. 2022-10-14]. doi:10.2838/96793. Dostupné z: rm.coe.int/09000016806a452e. s. 17.

²²² Podle důvodové zprávy k Pokynům výboru ministrů je vážné především to, že v trestním soudnictví je často zacházeno s nezletilým stejně jako s dospělým v trestním procesu. V civilním řízení se zásadu nejlepšího zájmu dítěte využívá podstatně více. VÝBOR MINISTRŮ RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Council of Europe Publishing, Publications Office of the European Union, 2013, **2013**, 1-47 [cit. 2022-10-14]. doi:10.2838/96793. Dostupné z: rm.coe.int/09000016806a452e. s. 49

²²³ VÝBOR MINISTRŮ RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Council of Europe Publishing, Publications Office of the European Union, 2013, **2013**, 1-47 [cit. 2022-10-14]. doi:10.2838/96793. Dostupné z: rm.coe.int/09000016806a452e. s. 17.

vstřícné k dětem je také preferování alternativního řešení sporu (např. mediace) za předpokladu, že je to vhodné vzhledem k nejlepšímu zájmu dítěte.²²⁴

Pokyny Výboru ministrů považují za potřebné poskytnout zvláštní ochranu a pomoc zranitelnějším dětem, mezi nimiž jsou také děti se zdravotním postižením, romské děti nebo děti žijící v zařízení ústavní výchovy.²²⁵ Jedná se tak většinou o děti bez dostatečného zázemí. Pokyny Výboru ministrů doporučují pro zajištění žádoucí participace dítěte bez jeho traumatických prožitků vytvořit specializované soudy, popř. specializované senáty, postupy a instituty, ale i vytvoření takových specializovaných útvarů v rámci policejního orgánu a státního zastupitelství.²²⁶ V České republice jsou specializované senáty pro případ postupu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, v civilním úseku je pak opatrovnický senát.

S tím souvisí velice důležitou složka justice vstřícné k dětem, a tím je prvek bezpečnosti. Dítě by se v rámci celého procesu mělo cítit bezpečně a chráněné před újmou, a to včetně sekundární viktimizace.²²⁷ To by mělo být zaručeno i školením a prověřováním pracovníků²²⁸, kteří v rámci řízení s dětmi pracují a komunikují.²²⁹ Pokyny Výboru ministrů také vyzdvihují možnost vyučovat práva dětí na školách, i na vysokých školách u těch oborů, u nichž se dá předpokládat, že ve své budoucí profesi budou s právy dětí v pracovním kontaktu.²³⁰ Komunikaci

²²⁴ VÝBOR MINISTRŮ RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Council of Europe Publishing, Publications Office of the European Union, 2013, **2013**, 1-47 [cit. 2022-10-14]. doi:10.2838/96793. Dostupné z: rm.coe.int/09000016806a452e. s. 25

²²⁵ VÝBOR MINISTRŮ RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Council of Europe Publishing, Publications Office of the European Union, 2013, **2013**, 1-47 [cit. 2022-10-14]. doi:10.2838/96793. Dostupné z: rm.coe.int/09000016806a452e. s. 19

²²⁶ VÝBOR MINISTRŮ RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Council of Europe Publishing, Publications Office of the European Union, 2013, **2013**, 1-47 [cit. 2022-10-14]. doi:10.2838/96793. Dostupné z: rm.coe.int/09000016806a452e. s. 30

²²⁷ VÝBOR MINISTRŮ RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Council of Europe Publishing, Publications Office of the European Union, 2013, **2013**, 1-47 [cit. 2022-10-14]. doi:10.2838/96793. Dostupné z: rm.coe.int/09000016806a452e. s. 22

²²⁸ Např. prostřednictvím kontroly záznamu v rejstříku trestů, předběžná opatření při (údajném) spáchání trestného činu proti dětem při zachování presumpce nevinny. Důvodová zpráva VÝBOR MINISTRŮ RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Council of Europe Publishing, Publications Office of the European Union, 2013, **2013**, 1-47 [cit. 2022-10-14]. doi:10.2838/96793. Dostupné z: rm.coe.int/09000016806a452e. s. 59

²²⁹ VÝBOR MINISTRŮ RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Council of Europe Publishing, Publications Office of the European Union, 2013, **2013**, 1-47 [cit. 2022-10-14]. doi:10.2838/96793. Dostupné z: rm.coe.int/09000016806a452e. s. 23

²³⁰ VÝBOR MINISTRŮ RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Council of Europe Publishing, Publications Office of the European Union, 2013, **2013**, 1-47 [cit. 2022-10-14]. doi:10.2838/96793. Dostupné z: rm.coe.int/09000016806a452e. s. 60.

s dítětem by měla probíhat nejen během řízení, ale i mimo něj a po něm, a nejen prostřednictvím soudu, ale také pomocí právního zástupce, kolizního opatrovníka nebo zákonného zástupce.²³¹

Prvek informovanosti má stát zajistit prostřednictvím všech orgánů spolupracujícím s dítětem v rámci řízení. Dítě má být pravidelně informováno o všech věcech týkající se řízení a možnostech a případných následcích. Zároveň by mělo být v zásadě informováno jak dítě, tak zákonní zástupci, nemělo by se stávat, že je dítě informováno prostřednictvím podání informace rodiči.²³²

Komunikace směrem k dětem by měla být srozumitelná a přizpůsobená věku, schopnostem a potřebám. V řízení se má používat jazyk, který děti znají, není vhodné používat vysoce odborné výrazy a cizojazyčné pojmy. Zejména by mělo být dítěti zřetelně vysvětleno, proč jeho názoru nebylo vyhověno.²³³ Je také nutné komunikaci s dítětem přizpůsobit tomu, že dítě nevydrží koncentrované tolik, co dospělý a potřebuje více přestávek.²³⁴

Závěrem mají členské státy Rady Evropy podporovat výzkum všech složek justice vstřícné k dětem a podporovat školení na osvojení technik komunikace s dětmi.²³⁵ Stejně jako Výbor pro práva dítěte doporučují zřízení dětského ombudsmana, popř. podporování nevládní organizace.²³⁶

²³¹ VÝBOR MINISTRŮ RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Council of Europe Publishing, Publications Office of the European Union, 2013, **2013**, 1-47 [cit. 2022-10-14]. doi:10.2838/96793. Dostupné z: rm.coe.int/09000016806a452e. s. 31

²³² VÝBOR MINISTRŮ RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Council of Europe Publishing, Publications Office of the European Union, 2013, **2013**, 1-47 [cit. 2022-10-14]. doi:10.2838/96793. Dostupné z: rm.coe.int/09000016806a452e. s. 21

²³³ VÝBOR MINISTRŮ RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Council of Europe Publishing, Publications Office of the European Union, 2013, **2013**, 1-47 [cit. 2022-10-14]. doi:10.2838/96793. Dostupné z: rm.coe.int/09000016806a452e. s. 28

²³⁴ VÝBOR MINISTRŮ RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Council of Europe Publishing, Publications Office of the European Union, 2013, **2013**, 1-47 [cit. 2022-10-14]. doi:10.2838/96793. Dostupné z: rm.coe.int/09000016806a452e. s. 30.

²³⁵ VÝBOR MINISTRŮ RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Council of Europe Publishing, Publications Office of the European Union, 2013, **2013**, 1-47 [cit. 2022-10-14]. doi:10.2838/96793. Dostupné z: rm.coe.int/09000016806a452e. s. 32

²³⁶ VÝBOR MINISTRŮ RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Council of Europe Publishing, Publications Office of the European Union, 2013, **2013**, 1-47 [cit. 2022-10-14]. doi:10.2838/96793. Dostupné z: rm.coe.int/09000016806a452e. s. 33

Závěr

Tato práce si kladla za cíl analyzovat aspekty ochrany práv dítěte podle dodržování všech čtyř hlavních principů podle Úmluvy o právech v České republice. Jsou však některé obecné předpoklady, které by zlepšily ochranu práv dítěte u všech principů, dalo by se však říct, že je zastřešeným principem nejlepšího zájmu dítěte, jako vrcholného principu ochrany práv dítěte. Jedním z těchto předpokladů pro zlepšení ochrany je zřízení nové instituce dětského ochrance práv.

Jako doporučeníhodné pro Českou republiku v oblasti ochrany práv dítěte se především jeví založit vhodnou instituci, která by se zaměřovala pouze na práva dětí a komunikovala směrem k dětem. Takovou institucí by mohl být právě dětský ombudsman. Současný veřejný ochránce práv má práva dětí jen jako svoji částečnou činnost. Přijímání podnětů by jistě bylo jednodušší právě pro někoho, kdo by komunikoval především k dětem, používal jim srozumitelný jazyk a představoval by příjemné prostředí, zároveň by měl být přístupný k dětem, a to zejména ve školách, ale i na internetu. Zároveň by to byl institut, který by byl nestranný, tudíž by mohl pomoci řešit otázku střetu dětských práv a jeho omezení na základě tvrzeného veřejného zájmu. Dětský ombudsman by také měl spolupracovat na přípravě zákonů s MŠMT, MPSV a Ministerstvem zdravotnictví. Taková instituce v současné době velice chybí.

V části diskriminace má stále Česká republika problémy zejména v oblasti diskriminace z důvodu rasy a z důvodu zdravotního postižení. Tyto důvody nejsilněji rezonují se svými případy.

Ve věcech týkající se diskriminace se Česká republika opakovaně a stále potýká, a je jí to připomínáno i Výborem pro práva dítěte, s nedostatečnými opatřeními proti diskriminaci romských dětí.²³⁷ Je tak vidět, že i když byl rozsudek D. H. a ostatní proti České republice vydán před 15 lety, praxe se nezměnila, jen se přizpůsobila nové zákonné úpravě. Tento problém by měly řešit především obce, které mají pravomoc vytvářet školské obvody, a zajistit tak rovnoměrné zařazení všech skupin žáků. Vzhledem k tomu, že se jedná o sic vhodné, ač nepopulární kroky směrem k občanům své obce, je nutné, aby Ministerstvo vnitra dohlíželo na to, zda nejsou obecně závazné vyhlášky stanovující školské obvody diskriminační. Školy totiž určují náš směr a ve vhodném a různorodém prostředí mohou motivovat k dalšímu studiu.

Důležitou složkou boje proti diskriminace je také destigmatizace zdravotního postižení a zapojení dětí se zdravotním postižením, a to včetně psychických poruch a nemocí, do školního

²³⁷ VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. *Závěrečná doporučení Výboru pro práva dítěte ke spojené 5. a 6. periodické zprávě o plnění Úmluvy: CRC/C/CZE/CO/5-6* [online]. Český překlad. 2021 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/CRC-CO-5_6-CZ-preklad-konecna-verze.pdf. s. 4

systému. Rodiny s dětmi se zdravotním postižením jsou často finančně znevýhodněné z důvodů nákladnosti péče. Stát by měl zajistit propagaci povolání asistentů pedagoga tak, aby tyto děti mohly být zapojeny do běžné školní výuky.

V oblasti práva na život, přežití a rozvoj je důležité pracovat se zlepšením porodnických zařízení tak, aby se minimalizovaly kritické porody v domácím prostředí bez přítomnosti lékaře či porodní asistentky. Jestliže stát uznává toto jako nebezpečné, měl by pak dělat vše pro to, aby bylo v nemocnicích, popř. v porodních domech, které by byly k tomuto zřizovány, příjemné prostředí, kam matky budou chtít jít. To zajistí pocit bezpečí matce a narozenému dítěti lepší ochranu práva na život.

K participačním právům dítěte je vhodné udržovat koncept justice vstřícné k dětem. Jako jeden z kroků je možné vidět povinné průběžné vzdělávání osob, které jsou s dětmi při řízení v kontaktu. Periodické proškolení by bylo vhodné i z hlediska nejlepšího zájmu dítěte navázaného na vývoj vědeckého poznání. U některých osob totiž stále může přetrvávat paternalistický přístup k dětem, popř. k dětským obětem, který je zapříčiněn věkem a tehdejší dobou studia. Průběžná školení by toto mohlo začít měnit, a to také společně se zavedením práv dítěte do vyučování ve školách. Pokud děti budou vědět, že se mohou ozvat, a příslušné instituce budou umět s dětmi komunikovat, lze dojít k lepším a rychlejším výsledkům řízení, nebo jinému řešení problému. Jistě jsou některé osoby pracující s dětmi vzdělávání, nicméně např. u soudců je toto vzdělávání na dobrovolné bázi.

Participační práva mohou být posílena také hlasem dětí. A to různými dětskými parlamenty, sněmy, apod. Takovým dětským zástupcům je třeba naslouchat a podporovat je v jejich aktivitách. Z jejich perspektivy totiž mohou vyvstat nové potřeby, které je třeba vyřešit v právních předpisech.

Přístup k dětem se stále vyvíjí a stejně tak by měla být pružná ochrana práv dítěte. Je tak nutné co nejlépe reagovat na poznání a již tak zranitelné bytosti jako jsou děti nevystavovat dalším traumatickým zážitkům, nýbrž jim dopřát, jak píše ženevská Deklarace práv dítěte, šťastné dětství.

Seznam zkratk

ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Komentář č. 2	V. Všeobecný komentář č. 2: Role nezávislých národních lidskoprávních institucí
Listina	Listina základních práv a svobod
LZPEU	Listina základních práv Evropské unie
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MZ	Ministerstvo zdravotnictví
NHRI	National Human Rights Institution
Občanský zákoník	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OSN	Organizace spojených národů
Trestní zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Úmluva	Úmluva o právech dítěte
ÚPOsZP	Úmluva o právech osob se zdravotním postižením
Výbor	Výbor pro práva dítěte

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- BARTOŇ, Michal, Jan KRATOCHVÍL, Martin KOPA, Maxim TOMOSZEK, Jiří JIRÁSEK a Ondřej SVAČEK. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, 608 s. ISBN 978-80-7502-128-1.
- DAVID, Roman. *Práva dítěte*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999, 175 s. ISBN 80-7182-076-8.
- DUFEK, Pavel, SMEKAL Hubert a kol. *Lidská práva v mezinárodní politice*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 447 s. ISBN 978-80-7478-720-1.
- DUŠKOVÁ, Šárka, Anna HOFSCHNEIDEROVÁ a Kamila KOUŘILOVÁ. *Úmluva o právech dítěte: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, xxxvi, 705 s. ISBN 978-80-7598-683-2.
- HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 3. vyd. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, 2012, 429 s. ISBN 978-80-7380-395-7.
- HUSSEINI, Faisal, Michal BARTOŇ, Marian KOKEŠ a Martin KOPA. *Listina základních práv a svobod: komentář*. V Praze: C. H. Beck, 2021, xxxvii, 1413. ISBN 978-80-7400-812-2.
- ISHAY, Micheline R. a Anupama ROY. *The history of human rights: from ancient times to the globalization era*. New Delhi: Orient Longman Private, 2008, xxi, 458 s. ISBN 81-250-3361-0.
- JÍLEK, Dalibor. *Studie o právech dítěte: implementace zkušeností dobré praxe ve vzdělávání v oblasti práv dětí ve Švýcarsku do podmínek ochrany práv dětí v České republice*. Brno: Česko-britská o.p.s, 2011, 281 s. ISBN 978-80-260-0377-9.
- KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, xix, 275 s. ISBN 978-80-7598-711-2.
- LENEROVÁ, Milena a Karel RÝDL. *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*. V Praze: Paseka, 2006. Fénix (Paseka). ISBN 80-7185-647-9.
- MALÝ, Karel a Ladislav SOUKUP. *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989: sborník příspěvků*. Praha: Karolinum, 2004. 914 s. ISBN 80-246-0863-4.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
- RESCHOVÁ, Jana, Miluše KINDLOVÁ, Jan GRINC, Ondřej PREUSS a Marek ANTOŠ. *Státověda: stát, jednotlivec, konstitucionalismus*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, xxxiii, 449 s. ISBN 978-80-7552-695-3.
- QUENNERSTEDT, Ann. Children, But Not Really Humans? Critical Reflections on the Hampering Effect of the “3 p’s”. *International Journal of Children’s Rights*. **2010**(18), 619-635.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. Vyd. 2. Praha: C. H. Beck, 2012, 3614 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. K pojmu zranitelnost v českém právním prostředí, zejména v judikatuře Ústavního soudu. *Jurisprudence* [online]. 2019 [cit. 2021-12-15].

WAGNEROVÁ, Eliška, Vojtěch ŠIMÍČEK, Tomáš LANGÁŠEK, Ivo POSPÍŠIL a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, xxv, 906 s. ISBN 978-80-7357-750-6.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Aspi - Wolters Kluwer, a. s.: Monitor legislativního procesu [online]. [cit. 2022-09-21]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/lp/4058>

Deklarace práv dítěte. In: *OSN* [online]. [cit. 2022-09-22]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/deklarace-prav-ditete.pdf>,

HAMMARBERG, Thomas. The UN Convention on the Rights of the Child – And How to Make It Work. *Human Rights Quarterly* [online]. The Johns Hopkins University Press, 1990, 12(1), 97-105 [cit. 2022-05-13]. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/762167>

HOFMANNOVÁ, Helena. *Vývoj interpretace (nejlepšího) zájmu dítěte v judikatuře Ústavního soudu* [online]. 1-28 [cit. 2022-8-13]. Dostupné z: <https://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/vyvoj-interpretace-nejlepsiho-zajmu-ditete-v-judikature-ustavniho-soudu/>.

HOFMANNOVÁ, Helena. Zohlednění etnicity při kontinuitě výchovy ve vztahu ke zprostředkování náhradní rodinné péče v ČR v kontextu čl. 20 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte [online]. 1-20 [cit. 2022-09-24]. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Hofm_zohledneni-etnicity_logo.pdf

JIRSA, Jaromír aj. *Občanský soudní řád, 2. část: Soudcovský komentář* [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-9-30]. ASPI_ID KO99_p2b1963CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.)

KEY, Ellen Karolina Sofia. *The Century of the Child* [online]. 2018 [cit. 2022-10-13]. ISBN ISO-8859-1. Dostupné z: https://www.gutenberg.org/files/57283/57283-h/57283-h.htm#Page_106

KŘEČEK, Stanislav, Monika ŠIMŮNKOVÁ, Veronika BAZALOVÁ, Jiří FUCHS, Lucie OBROVSKÁ, Donika STARÁ a Jana VOMELOVÁ. *Školství: Sborník stanovisek veřejného ochránce práv* [online]. Kancelář veřejného ochránce práv. Brno: Wolters Kluwer, 2021 [cit. 2022-09-20]. ISBN 978-80-7631-042-1. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/vystupy/edice-stanoviska/Sbornik_Skolstvi.pdf

LHOTSKÝ, Jan. Česká republika a NHRI: Jak vytvořit národní lidskoprávní instituci?. *Iir.cz* [online]. [cit. 2022-01-14]. Dostupné z: <https://www.iir.cz/ceska-republika-a-nhri-jak-vytvorit-narodni-lidskopravni-instituci>

MAČÍ, Josef. 12× menší šance na vzdělání. To je dědictví praxe „šup s ním do zvláštní školy“. *Seznam zprávy* [online]. 2. 2. 2020 [cit. 2022-06-26]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/12x-mensi-sance-na-vzdelani-to-je-dedictvi-praxe-sup-s-nim-do-zvlastni-skoly-87372>

Membership – Committee on the rights of child. *OHCHR* [online]. [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/Membership.aspx>

MIKULA, Štěpán a Josef MONTAG. *School principals and minorities: a field experiment on ethnic and socioeconomic discrimination*. 2022. Masarykova Univerzita a Univerzita Karlova [cit. 2022-10-13]. Prezentace z konference zaslaná přímo Josefem Montagem, září 2022.

Obyvatelstvo podle vybraných národností a krajů. *Výstupní objekt VDB* [online]. [cit. 2022-09-17]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup->

[objekt&z=T&f=TABULKA&skupId=4293&katalog=33522&pvo=SLD210082-KR&pvo=SLD210082-KR&evo=v133 ! SLD21F1008-H2_1](https://www.psp.cz/objekt&z=T&f=TABULKA&skupId=4293&katalog=33522&pvo=SLD210082-KR&pvo=SLD210082-KR&evo=v133 ! SLD21F1008-H2_1)

Ombudsmanka: Neposkytnutí asistenta pedagoga dítěti s autismem je diskriminací. *Liga lidských práv* [online]. 2. 4. 2014 [cit. 2022-09-11]. Dostupné z: <https://llp.cz/blog/ombudsmanka-neposkytnuti-asistenta-pedagoga-diteti-s-autismem-je-diskriminaci/>

Sněmovní tisk 262/1: Stanovisko vlády k tisku 262/0. *PSP.cz* [online]. [cit. 2022-10-16]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=9&ct=262&ct1=1>

Sněmovní tisk 894. *Psp.cz* [online]. [cit. 2022-01-14]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=894>

Soud: obec diskriminovala chlapce s autismem tím, že mu nezajistila inkluzivní vzdělávání. *Liga lidských práv* [online]. 16. 3. 2016 [cit. 2022-06-26]. Dostupné z: <https://llp.cz/blog/soud-obec-diskriminovala-chlapce-s-autismem-tim-ze-mu-nezajistila-inkluzivni-vzdelavani/>

Spor o hidžáb na zdravotnické škole je u konce. Soud ho zastavil. *ČT 24 - Česká televize* [online]. 1. 2. 2021 [cit. 2022-09-21]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3263198-spor-o-hidzab-na-zdravotnicke-skole-je-u-konce-soud-ho-zastavil>

SYLLOVÁ, Jindřiška a Lucia VACUĚOVÁ. *Ombudsman pro děti a mládež* [online]. 2011, aktualizace prosinec 2019. [cit. 2022-02-24]. ISSN 2533-4131. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1>

ŠIMKOVÁ, Alžběta. *Facku dítěti zakáže zákon / Článek MF Dnes napsaný ve spolupráci s Linkou bezpečí* [online]. 25. 10. 2022 [cit. 2022-11-13]. Dostupné z: <https://www.linkabezpeci.cz/-/facku-diteti-zakaze-zakon>

United Nations. Universal Declaration of Human Rights [online]. [cit. 2022-09-24]. Dostupné z: <https://un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

United Nations Treaty Collection. *UNTC* [online]. [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&clang=_en

United Nation Human Rights Treaty Bodies: Un Treaty Body Database. *General Comment No. 5 CRC/GC/2003/5*. [online] 2003. [cit. 2022-09-11]. Dostupný z: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsiQql8gX5Zxh0cQqSRzx6Zd2%2fQRsDnCTearuSeZhPr2vUevjbn6t6GSi1fheVp%2bj5Jer1JAcdCHPFRKeD69Ql4JkGsjjg4QeTW0QYyXSpJcw>

United Nation Human Rights Treaty Bodies: Un Treaty Body Database. *General Comment No. 15 on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24)*. CRC/GC/15. [online] 2013. [cit. 2022-09-11]. Dostupný z: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF%2f5F0vHCIs1B9k1r3x0aA7FYrehlNUfw4dHmlOxmFtmhaiMOkJfOzLLuKYW7EXYnUaYRUXQXiRTVx1UIOTKL7ODvj62s>

United Nation Human Rights Treaty Bodies: Un Treaty Body Database. *General Comment No. 21 on children in street situation*. CRC/C/GC/21. [online] 2017. [cit. 2022-09-11]. Dostupný z: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7>

[yhsqIkirKQZLK2M58RF%2f5F0vEfsFWjOdIKsIb9tVif2Lw3bJZ6aysl1yrgxbwtvU3h5wuf0CV5aKla03pvDcq%2bUedS97nOxmLZF%2bfCuCUwMZpo](https://www.ochrance.cz/dokument/rozhodovani_ceskych_soudu_o_diskriminacnich_sporech_h_2015_2019/2020-vyzkum_judikatura-dis.pdf)

VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *Rozhodování českých soudů o diskriminačních sporech 2015–2019: Výzkum veřejného ochránce práv 2020*. Sp. zn.: 61/2019/DIS/JF Č. j.: KVOP-40830/2020. [online]. In: [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/dokument/rozhodovani_ceskych_soudu_o_diskriminacnich_sporech_h_2015_2019/2020-vyzkum_judikatura-dis.pdf

VÝBOR MINISTRŮ RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Council of Europe Publishing, Publications Office of the European Union, 2013, **2013**, 1-47 [cit. 2022-10-14]. doi:10.2838/96793. Dostupné z: rm.coe.int/09000016806a452e

VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. *V. Všeobecný komentář č. 2: Role nezávislých národních lidskoprávních institucí CRC/GC/2002/2* [online]. český překlad MPSV (2016), 2002 [cit. 2022-09-11]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>.

VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. *VII. Všeobecný komentář č. 12 k právu dítěte být slyšeno CRC/C/GC/12* [online]. český překlad MPSV (2016), 2009 [cit. 2022-09-11]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>.

VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. *IX. Obecný komentář č. 14 k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska CRC/C/GC/14* [online]. český překlad MPSV (2016), 2013 [cit. 2022-09-11]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>.

VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE. *Závěrečná doporučení Výboru pro práva dítěte ke spojené 5. a 6. periodické zprávě o plnění Úmluvy: CRC/C/CZE/CO/5-6* [online]. Český překlad. 2021 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/CRC-CO-5_6-CZ-preklad-konecna-verze.pdf

Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2020. *Vlada.cz* [online]. 19. 10. 2021 [cit. 2022-09-17]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/Zprava-o-stavu-romske-mensiny-2020.pdf>

3. Seznam použitých mezinárodních smluv

Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 10. května 1976 o Mezinárodním Paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Sdělení č. 104/1991 Sb., sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte

Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8, sjednaná v Římě dne 4. listopadu 1950, a tyto další smluvní dokumenty na tuto Úmluvu navazující:

Dodatkový protokol, sjednaný v Paříži dne 20. března 1952,

Protokol č. 2, sjednaný ve Štrasburku dne 6. května 1963,

Protokol č. 4, sjednaný ve Štrasburku dne 16. září 1963,

Protokol č. 6, sjednaný ve Štrasburku dne 28. dubna 1983, a

Protokol č. 7, sjednaný ve Štrasburku dne 22. listopadu 1984.

Sdělení č. 54/2001 Sb. m. s., sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv

Sdělení č. 10/2010 Sb. m. s., sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením

Listina základních práv EU, smlouva č. 12016P/TXT, ze dne 26. 10. 2012. Úřední věstník Evropské unie OJ C 202, 7.6.2016, p. 389–405, dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=EN>

4. Seznam použitých ústavních zákonů a zákonů

Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, Listina základních práv a svobod.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 29/1984 Sb., zákon o soustavě základních a středních škol (školský zákon)

Zákon č. 66/1986 Sb., zákon České národní rady o umělém přerušení těhotenství

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon š. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 189/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)

Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 178/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

5. Seznam použitých podzákonných předpisů

Vyhláška Ministerstva zdravotnictví České republiky č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem

Vyhláška č. 221/2010 Sb., o požadavcích na věcné a technické vybavení zdravotnických zařízení a o změně vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 51/1995 Sb., kterou se mění a doplňuje vyhláška Ministerstva zdravotnictví České republiky č. 49/1993 Sb., o technických a věcných požadavcích na vybavení zdravotnických zařízení, a mění vyhláška Ministerstva zdravotnictví České republiky č. 434/1992 Sb., o zdravotnické záchranné službě (vyhláška o požadavcích na věcné a technické vybavení zdravotnických zařízení)

Vyhláška Ministerstva zdravotnictví České republiky č. 92/2012 Sb., o požadavcích na minimální technické a věcné vybavení zdravotnických zařízení a kontaktních pracovišť domácí péče

Vyhláška Ministerstva zdravotnictví České republiky č. 297/2012 Sb., o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky

Vyhláška č. 250/2022 Sb., kterou se mění vyhláška č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři, ve znění pozdějších předpisů, a vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů

Obecně závazná vyhláška města Mělník č. 3/2016, o společných školských obvodech ZŠ

6. Seznam použité judikatury Evropského soudu pro lidská práva

Rozhodnutí Velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva, D. H. a ostatní proti České republice ze dne 13. 11. 2002, číslo stížnosti 57325/00.

Rozsudek páté sekce Evropského soudu pro lidská práva, Wallová a Walla proti České republice ze dne 26. 3. 2007, číslo stížnosti 23848/04.

Rozhodnutí páté sekce Evropského soudu pro lidská práva, Havelka a ostatní proti České republice ze dne 21. 6. 2007, č. žádosti 23499/06

Rozhodnutí páté sekce Evropského soudu pro lidská práva, Dogru proti Francii ze dne 4. 12. 2008, č. žádosti 27058/05

Rozhodnutí Velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva, Dubská a Krejzová proti České republice ze dne 15. 1. 2016, č. žádosti 28859/11 a 28473/12

Rozhodnutí Velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva Vavříčka a ostatní proti České republice ze dne 8. 4. 2021, číslo stížnosti 47621/13

7. Seznam použité judikatury Ústavního soudu

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 4. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 31/96 (N 41/7 SbNU 279; 103/1997 Sb.)

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 9. 1998, sp. zn. Pl. ÚS 40/97 (N 96/12 SbNU 27; 223/1998 Sb.)

Nález Ústavního soudu ze dne 24. 9. 1998 sp. zn. III. ÚS 125/98 (N 105/12 SbNU 87)

Nález Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2001, sp. zn. IV. ÚS 695/2000 (N 66/22 SbNU 83)

Nález Ústavního soudu ze dne 25. 6. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 36/01 (N 80/26 SbNU 317; 403/2002 Sb.)

Nález Ústavního soudu ze dne 30. 6. 2004, sp. zn. Pl. ÚS 23/02 (N 89/33 SbNU 353; 476/2004 Sb.)

Nález Ústavního soudu ze dne 23. 2. 2010 sp. zn. III. ÚS 1206/09 (N 32/56 SbNU 363)

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141; 244/2010 Sb.)

Nález Ústavního soudu ze dne 20. 7. 2010, sp. zn. IV. ÚS 2244/09 (N 146/58 SbNU 227)

Nález Ústavního soudu ze dne 28. 1. 2014, sp. zn. Pl. ÚS 49/10 (N 10/72 SbNU 111)

Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13 (N 18/72 SbNU 217)

Nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13 (N 105/73 SbNU 683)

Nález Ústavního soudu ze dne 20. 1. 2015, sp. zn. II. ÚS 2919/14 (N 7/76 SbNU 115)

Nález Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2015, sp. zn. Pl. ÚS 16/14 (N 15/76 SbNU 197; 99/2015 Sb.)

Nález Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14 (N 16/76 SbNU 231; 97/2015 Sb.)

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2015, sp. zn. I. ÚS 2903/14 (N 94/77 SbNU 377)

Nález Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2015, sp. zn. II. ÚS 2943/14 (N 110/77 SbNU 607)

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2015, sp. zn. III. ÚS 1136/13 (N 143/78 SbNU 209)

Nález Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 1587/15 (N 214/79 SbNU 443)

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 1253/14 (N 220/79 SbNU 527)

Nález Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15 (N 110/81 SbNU 729; 234/2016)

Nález Ústavního soudu ze dne 26. 7. 2016, sp. zn. I. ÚS 153/16 (N 137/82 SbNU 207)

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 6. 2017, sp. zn. Pl. ÚS 34/15 (N 98/85 SbNU 625; 245/2017 Sb.)

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16 (N 116/85 SbNU 879)

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2017, sp. zn. Pl. ÚS 9/15 (N 138/86 SbNU 333; 338/2017 Sb.)

Nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2018, sp. zn. IV. ÚS 827/18 (N 73/89 SbNU 121)

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 10. 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18 (N 165/91 SbNU 61)

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2019, sp. zn. IV. ÚS 1002/19 (N 174/96 SbNU 211)

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 10. 2019, sp. zn. III. ÚS 2396/19 (N 180/96 SbNU 263)

Nález Ústavního soudu ze dne 14. 11. 2019, sp. zn. II. ÚS 3133/19 (N 191/97 SbNU 73)

Nález Ústavního soudu ze dne 14. 4. 2020, sp. zn. IV. ÚS 950/19 (N 70/99 SbNU 362)

Nález Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 6/20 (47/2021 Sb.)

8. Seznam použité judikatury obecných soudů

Rozhodnutí NS ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011

Rozsudek NS ze dne 27. 11. 2019, sp. zn. 25 Cdo 348/2019

Rozsudek OS v Ostravě ze dne 1. 3. 2017, č. j. 26 C 42/2016-124

Rozsudek OS ve Vyškově ze dne 18. 3. 2016, č. j. 10 C 250/2014-207

9. Seznam stanovisek veřejného ochránce práv

Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 10. 5. 2017, sp. zn. 5495/2015/VOP/LO, dostupné z:
<https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5056>

Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 16. 4. 2015, sp. zn. 5202/2014/VOP, dostupné z:
<https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2812>

Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 4/2013/DIS, dostupné z:
<https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2608>

Přílohy

Příloha č. 1 – e-mailová komunikace s tiskovým mluvčím Ministerstva vnitra prostřednictvím redaktora ČT 24 Jakuba Vika, prosinec 2021

Příloha č. 1 – emailová komunikace s Ministerstvem vnitra

Dobrý den,

Mám na vás krátký dotaz ohledně počtu obyvatel. Potřeboval bych dvě čísla:

- 1) Počet občanů ČR do 18 let
- 2) Počet občanů jiných zemí do 18 let s trvalým pobytem v ČR.

Moc děkuju!

Jakub Vík
Redaktor
ČT 24

Dobrý den, pane Viku

níže zasílám požadované údaje.

Ad 1.

K 15. prosinci 2021 je v informačním systému evidence obyvatel vedeno 1.996.810 občanů České republiky mladších 18 let. Je třeba upozornit, že toto číslo se může lišit od oficiálních čísel Českého statistického úřadu, neboť metodika jejich tvorby je odlišná, odvíjející se od jejich konečného účelu.

Ad 2.

K 30. listopadu 2021 žilo v České republice 55 304 osob s povolením k trvalému pobytu, které se narodily mezi lety 2004 a 2021. V tomto počtu nejsou zahrnuti cizinci, kteří dovrší plnoletost během prosince 2021, protože MV má k dispozici členění cizinců pouze podle roku narození, nikoliv podle měsíců či dnů.

S pozdravem

Ing. Ondřej Krátoška
Tiskový mluvčí
Ministerstvo vnitra České republiky
press@mvcv.cz

Ústavní aspekty ochrany práv dítěte

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá ochranou práv dětí z pohledu ústavního práva a lidských práv a jejím cílem je zhodnotit ústavněprávní záruky ochrany dětí. Děti jsou považovány za zranitelné osoby hodny zvláštní ochrany, nicméně vývoj jejich práv a výstup z paternalistického přístupu začal teprve nedávno. Je tak potřebné přizpůsobovat práva dětí dnešní společnosti a současnému vědeckému poznání, tak aby nedocházelo ke zbytečné diskriminaci a nezapojení dětí do procesů.

Text je rozdělen na teoretickou část, ve které je přiblížena historie pohledu na dítě a historie práv dítěte, organizace a instituce, a to jak vnitrostátní, tak mezinárodní, zabývající se ochranou práv dětí a mezinárodní dokumenty a vnitrostátní právní předpisy, které se týkají práv dítěte. Nejvýznamnější z těchto dokumentů je Úmluva o právech dítěte, se kterou je pak dále pracováno v praktické části a která je považována za součást ústavního pořádku. V závěru teoretické části je přiblížen pojem dítě, jež prostupuje celou praktickou částí práce.

Praktická část se dělí do čtyř částí, každá z nich představuje jeden ze čtyř hlavních principů Úmluvy o právech dítěte, a to tak, jak je definuje Výbor pro práva dítěte. Princip diskriminace, participace a práva na život, přežití a rozvoj dítěte zastřešuje princip nejlepšího zájmu dítěte jako předního hlediska při rozhodování. Každý princip je zhodnocen pomocí současných případů Ústavního soudu, obecných soudů a případů, které řešil Veřejný ochránce práv. Konkrétní případy jsou pak porovnávány se studiemi a analýzami, také s komentáři k Úmluvě o právech dítěte Výboru pro práva dítěte a v neposlední řadě také s doporučeními Výboru pro práva dítěte ke zprávám o plnění Úmluvy. Práce ukazuje, v jakých případech je ochrana dětí nedostatečná. Autorka předjímá, jak tyto případy zlepšit, přičemž jako nejdůležitější považuje zřízení instituce, která se bude zabývat pouze právy dítěte a jejich dodržování, neméně pak spoluprací s dětmi a která bude aktivní i ve veřejném prostoru.

Klíčová slova: Děti, lidská práva, nejlepší zájem dítěte

Constitutional aspects of the Protection of the Rights of the Child

Abstract

This thesis is concerned with the protection of the children's rights from the perspective of constitutional law and human right. The thesis aims to evaluate constitutional guarantees for the protection of children. Children are considered vulnerable persons worthy of special protection, however, the development of their rights and the move out of a paternalistic approach has only recently begun. Thus, there is a need to adapt children's rights to today's society and current scientific knowledge to avoid unnecessary discrimination and non-involvement of children in the processes.

The text is divided into a theoretical part in which the history of the view of the child the history of children's rights, the organization and institution, both national and international, concerned with the protection of children's rights are presented. The most important of these documents is the Convention on the Rights of the Child, which is then dealt with in the practical part and which is considered part of the constitutional order. At the end of the theoretical part, the concept of the child is introduced, which permeates the entire practical part of the thesis.

The practical part is divided into four parts, each representing one of the four main principles of the Convention on the Rights of the Child, as defined by the Committee on the Rights of the Child. The principles of discrimination, participation and the right to life, survival and development of the child are overarched by the principle of the best interests of the child as the primary consideration in decision-making. Each principle is evaluated using current cases from the Constitutional Court, the ordinary courts and cases handled by the Ombudsman. The specific cases are then compared with studies and analyses, also with the Committee on the Rights of the Child's commentaries on the Convention on the Rights of the Child and, last but not least, with the Committee on the Rights of the Child's recommendations on the reports on the implementation of the Convention. The work shows in which cases the protection of children is insufficient. The author anticipates how to improve these cases, considering as the most important the establishment of an institution that will deal only with children's rights and their observance, no less with cooperation with children, and that will be active in the public sphere.

Klíčová slova: Children, human rights, the best interest of the child